

CSO METER

Evaluarea mediului de activitate
al organizațiilor societății civile
din țările Parteneriatului Estic

Republica Moldova

CHIȘINĂU, 2019

Autor: Florin Gîscă

Asociația Promo-LEX este o organizație neguvernamentală constituită în anul 2002, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

Asociația Promo-LEX își desfășoară activitatea prin intermediul a două programe:

- (1) Programul Drepturile Omului, care are ca scop promovarea și implementarea standardelor internaționale de drepturi ale omului în Republica Moldova
- (2) Programul Monitorizare Procese Democratice, care are scopul de a contribui la îmbunătățirea calității și sporirea încrederii cetățenilor în procesele democratice din Republica Moldova.

Comitet consultativ: Acest raport a fost elaborat cu contribuția unui Comitet consultativ format din 9 reprezentanți ai părților interesate locale cheie, pentru a asigura că constatările și recomandările reflectă situația generală din țară:

Anatol Beleac (Consultant, FHI 360)

Andrei Brighidin (Director Evaluare și Dezvoltare, Fundația Est-Europeană)

Alexei Buzu (Director executiv, Centrul "Parteneriat pentru Dezvoltare")

Gheorghe Caraseni (Evaluator de programe, Expert în dezvoltarea capacităților, OCT Caraseni)

Sergei Lîsenko (Președinte, "Centrul de Dezbateri Criuleni")

Sorina Macrinici (Directoare de program, Centrul de Resurse Juridice din Moldova)

Sergei Neicovcen (Director Executiv, Centrul Contact)

Elena Prohnițchi (Vice director/Coordonator de program, Asociația pentru Democrație Participativă)

Olesea Tabarcea (Director Executiv, Clinica Juridică Bălți)

Victoria Neaga (Manager de proiecte, Delegația Uniunii Europene în Republica Moldova)

Centrul European pentru Dreptul Non Profit (ECNL) este un important Centru European de resurse și cercetare în domeniul politicilor și legilor care afectează societatea civilă. ECNL sprijină crearea mediilor în care oamenii se pot organiza liber, pot forma și contribui în comun la dezvoltarea societăților. Activitățile ECNL ajută la crearea condițiilor care să permită organizațiilor societății civile să funcționeze independent, să fie durabile din punct de vedere financiar, să aibă o guvernanță puternică, să se angajeze în politici și să mobilizeze sprijinul public. Dincolo de formarea politicilor și promovarea unui mediu care să permită îmbunătățirea societății civile, ECNL contribuie la consolidarea capacităților părților interesate locale, monitorizează implementarea instrumentelor și mecanismelor și creează o bază de cunoștințe, prin cercetare și analiză.

Copyright © 2019 de către ECNL și Asociația Promo-LEX. Toate drepturile rezervate.

Acest document a fost elaborat în cadrul Acțiunii „Împuternicire prin monitorizarea progresului”, implementată cu asistența financiară a Uniunii Europene. Conținutul acestui document este responsabilitatea exclusivă a Asociației Promo-LEX și în nici un caz nu poate fi considerat ca reflectând poziția Uniunii Europene.

CUPRINS

I. Sumar	3
II. Introducere	6
III. Context	8
IV. Constatări referitoare la mediul de activitate al OSC	11
4.1 Libertatea de asociere	11
4.2 Tratamente egale	18
4.3 Acces la finanțare	21
4.4 Libertatea de întrunire pașnică	24
4.5 Dreptul de a participa la luarea deciziilor	28
4.6 Libertatea de exprimare	32
4.7 Dreptul la viață privată	36
4.8 Obligația statului de a proteja	38
4.9 Suportul acordat de stat	42
4.10 Cooperarea Stat-OSC	48
V. Concluzii & Recomandări	51
VI. Anexe	54
6.1 Anexa 1 - Bibliografia	54
6.2 Anexa 2 - Rezultatele chestionarelor	65

ABREVIERI ȘI ACRONIME

APC	Administrația Publică Centrală
APL	Administrația Publică Locală
ASP	Agenția Servicii Publice
CM	Cadrul de monitorizare
CNP	Consiliul Național pentru Participare
CS	Cancelaria de Stat
CtEDO	Curtea Europeană a Drepturilor Omului
HG	Hotărârea guvernului
MECC	Ministerul Educației Culturii și Cercetării
MJ	Ministerul justiției
OSC	Organizație a Societății Civile

I. SUMAR

Raportul curent reprezintă o evaluare a mediului de activitate al organizațiilor societății civile din Republica Moldova în anii 2017 – 2018. Studiul nu include referințe la situația mediului de activitate al OSC din regiunea transnistreană¹, parte integrantă a Republicii Moldova, dar care se află în afara controlului autorităților constituționale ale Republicii Moldova. Documentul conține un șir de observații, constatări și concluzii referitoare la situația organizațiilor societății civile raportată la standardele internaționale, grupate pe zece domenii cheie.

Raportul CSO Meter a fost elaborat de Asociația Promo-LEX în perioada ianuarie - iunie 2019 pe baza unei metodologii unice elaborate de un grup de experți internaționali pe parcursul anilor 2017-2018, care a fost pilotată în paralel în toate statele Parteneriatului estic..

Studierea mediului de activitate a OSC-urilor a fost efectuată cu utilizarea mai multor metode cantitative și calitative de colectare, procesare, sinteză și analiză a informațiilor. Metodologia a inclus printre altele, examinarea datelor statistice, a cercetărilor și studiilor existente referitoare la mediul de activitate al societății civile aplicabile pentru perioada monitorizată, analiza legislației și a schimbărilor operate pe parcursul anilor 2017-2018, aplicarea unui chestionar pentru OSC, focus grupuri cu reprezentanții OSC-urilor și interviuri cu reprezentanți ai societății civile și autorităților publice relevante.

Contextul în care activează OSC-urile în Republica Moldova este marcat de existența mai multor probleme care au modelat mediul social, economic și politic. Emigrația masivă a populației din ultimele decenii a rezultat în depopularea predominantă a mediului rural. Plecarea peste hotare a aproximativ 22% din cetățeni, Republica Moldova se confruntă cu o criză demografică și socială de proporții. Amenințată de prezența trupelor ruse staționate în regiunea transnistreană, cu o clasă politică împărțită tradițional în forțe pro-europene și pro-rusești, Republica Moldova a făcut pași înceți pentru apropierea de Uniunea Europeană. După furtul unui miliard de USD din sistemul bancar, a crescut în popularitate discursul politic antioligarhic și proiectele populiste ale unor figuri strâns legate de lumea criminală. Cu instituții slabe și un sistem judiciar corupt și compromis, Republica Moldova și-a căpătat calificativul de *stat capturat de interese oligarhice*².

Pe fondul acestor evoluții, OSC-urile au avut constant o contribuție importantă la construcția unui cadru social progresist și dezvoltarea instituțiilor democratice. La sfârșitul lui 2018, mediul asociativ era format din peste 12 mii de organizații înregistrate, dintre care un număr incert de organizații active. Afectate de criza de resurse umane și resurse limitate de finanțare, OSC-urile, în marea lor majoritate au adoptat un model de funcționare dependent de finanțarea internațională, fără a menține o legătură strânsă cu comunitatea. În ciuda unor realizări consistente pe mai multe domenii, OSC-urile suferă de o criză de legitimitate cu o încredere de numai 19% din partea populației³.

1 Drepturile omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Promo-LEX, 2019, <https://promolex.md/14856-raport-drepturile-omului-in-regiunea-transnistreana-a-republicii-moldova-iulie-decembrie-2018/?lang=ro>

2 Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018 privind implementarea Acordului de asociere UE cu Republica Moldova http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0458_EN.html

3 Barometrul Opiniei Publice, IPP, 2004-2019, http://ipp.md/wp-content/uploads/2019/02/Anexele-BOP_02.2019.pdf

În cadrul studiului s-a constatat că libertatea de asociere este respectată în linii mari în Republica Moldova, cu limitări izolate pentru unele categorii de funcționari și necetățeni nerezidenți. Procedura de înregistrare a organizațiilor necomerciale nu este costisitoare, dar este mai complicată și mai lungă decât în cazul organizațiilor comerciale (15 zile vs. 3 zile). Accesibilitatea procedurii este îndoielnică, în condițiile în care în anul 2018, 88% din organizații s-au înregistrat într-un singur centru multifuncțional din Chișinău, iar reprezentanții OSC-urilor au reclamat neregularități în centrele multifuncționale din regiuni, cum ar fi, cererea repetată de documente, taxare conform prețurilor pentru organizațiile comerciale, returnarea nemotivată a documentelor.

OSC-urile sînt libere să-și stabilească obiectivele și să-și aleagă activitățile fără ingerințe din partea statului, atîta timp cît acestea nu sînt expres interzise de lege. Instituțiile statului, pe de altă parte, pot obține informații referitoare la toate aspectele activității asociației și pot aplica sancțiuni care pot duce la suspendarea sau dizolvarea forțată a unei organizații. Asociațiile pot activa și fără a se înregistra, însă în acest caz, sînt destul de limitate în opțiunile operaționale, iar măsurile promovate de stat nu încurajează asocierea neformală.

Organizațiile necomerciale au anumite facilități fiscale și pot accesa liber, resurse financiare din diverse surse naționale sau internaționale, dar rămîn în mare parte, dependente de granturile internaționale. În anul 2017, guvernul a încercat să restricționeze, printr-un proiect de lege, participarea la promovarea politicilor publice a organizațiilor finanțate din exterior, dar tentativa a fost contracarată prin efortul OSC.

Statul oferă OSC-urilor suport financiar și în natură, prin intermediul instituțiilor APC și APL, însă volumul este deocamdată foarte modest comparativ cu necesitățile sectorului asociativ. Există premise legale pentru OSC-uri de a obține venituri din alte surse ca filantropia, activitatea economică, antreprenoriatul social, prestare de servicii, însă valorificarea acestora este deocamdată foarte redusă și întîmpină bariere de disfuncționalitate ale cadrului normativ. În competiția pentru resurse, organizațiile mici din afara marilor orașe sînt cele mai dezavantajate, din cauza deficitului de resurse umane și a capacităților administrative limitate.

OSC-urile și reprezentanții acestora se bucură de libertatea de exprimare, însă mediile de exprimare sînt din ce în ce mai limitate. Principalele media cu acoperire națională sînt controlate de cîteva grupuri de interese, iar spațiul de exprimare liberă este restrîns la cîteva posturi TV și radio încă neafiliate politic. Totodată, spațiul informațional este supus unor tehnologii de dezinformare și bruieră a exprimării libere care au ca efect inducerea unei stări generale de frică și autocenzură.

OSC-urile s-au putut întruni liber fără bariere administrative, iar întrunirile s-au desfășurat predominant fără obstacole. Totuși, în ultimii ani au apărut mai multe situații cînd întrunirile pașnice au fost vizate de agresiune. Forțele de ordine, deși au progresat în protejarea unor organizații, nu au fost consecvente și au avut comportamente reprobabile în cazul altor organizații, cu mesaje critice la adresa guvernării, cărora nu le-au oferit protecția necesară, sau chiar le-au sistat întrunirile.

Cadrul legal oferă mai multe mecanisme de cooperare dintre OSC-uri și stat la nivel de participare în procese decizionale sau promovarea politicilor în varii domenii de activitate. Totuși, cooperarea dintre OSC-uri și stat a fost deficientă în ultimii ani. Participarea OSC-urilor la

procesele decizionale a fost marcată de rezistența guvernării de a coopera și de a interacționa cu OSC-urile cu atitudine critică. Instituțiile publice au păstrat o oarecare deschidere pentru organizațiile cu care prestează servicii sociale, a căror activitate are impact minim asupra justiției, instituțiilor democratice sau mediului de afaceri. Mai multe legi au fost adoptate cu încălcarea procedurilor de transparență decizională, iar în alte cazuri, mecanismele de transparență decizională au fost respectate formal, fără a intenționa consultarea reală a opiniei publice.

După ce mai multe organizații au criticat o serie de legi adoptate de guvernare, OSC-urile au devenit ținta unui șir de atacuri în spațiul informațional, care au avut ca protagoniști, lideri politici, mass-media, blogeri, trolci și analiști afiliați politic. Mai multe OSC-uri au reclamat atacuri cibernetice, interceptarea comunicațiilor sau chiar dispozitive de ascultare. În tot acest context, percepția generală este că instituțiile de stat abilitate nu întreprind măsuri pentru protejarea OSC.

În ultimii ani, OSC-urile au făcut mai multe adresări publice prin care au atenționat despre deteriorarea mediului de activitate al OSC-urilor și al mass-media în Republica Moldova, iar tendința generală este de înrăutățire a situației, în contextul dinamicii regionale și a modelelor promovate în unele state din regiune.

II. INTRODUCERE

Ce este CSO Meter?

CSO Meter este un instrument dezvoltat pentru a sprijini monitorizarea și evaluarea periodică și constantă a mediului în care OSC operează în țările Parteneriatului Estic. Este format dintr-un set de standarde și indicatori în 10 domenii diferite pentru a măsura atât aspectele legale, cât și cele practice. Se bazează pe o revizuire a standardelor internaționale și a celor mai bune practici de reglementare.

CSO Meter a fost dezvoltat printr-un proces consultativ și de colaborare, susținut de Centrul European pentru Dreptul Non Profit (ECNL). Acesta a fost co-redactat de un grup principal de experți locali și consultat în trei runde cu mai mult de 807 de OSC în toată regiunea. Un partener local din fiecare din cele cinci țări ale Parteneriatului Estic a sprijinit procesul - Centrul Internațional Anticorupție pentru Transparență (Armenia); MG Consulting LLC (Azerbaidjan); Institutul Societății Civile (Georgia); Asociația Promo-LEX (Moldova); Centrul ucrainean de cercetare politică independentă (Ucraina).

Care sunt elementele cheie ale unui mediu de activare pentru OSC?

În scopul instrumentului, termenele „CSO” / ”OSC” sînt utilizate pentru a defini organismele sau organizațiile de auto-guvernare voluntare înființate pentru a urmări obiectivele fără scop lucrativ ale fondatorilor sau membrilor lor. OSC cuprinde organisme sau organizații înființate atât de persoane individuale (fizice sau juridice), cât și de grupuri de astfel de persoane. Ele pot fi bazate fie pe membru, fie pe baza de non-membru. OSC pot fi organisme sau organizații informale, care au personalitate juridică. Acestea pot include, de exemplu, asociații, fundații, companii non-profit și alte forme care îndeplinesc criteriile de mai sus. CSO Meter nu ia în considerare mediul pentru partidele politice, organizațiile religioase sau sindicate.

CSO Meter este împărțit în două părți principale:

- **Drepturile și libertățile fundamentale** sunt esențiale pentru existența societății civile și includ: (1) libertatea de asociere, (2) tratament egal, (3) accesul la finanțare, (4) libertatea de întrunire pașnică, (5) dreptul la participare în procesul decizional, (6), libertatea de exprimare, (7) dreptul la confidențialitate și (8) datoria de a proteja.
- **Condițiile necesare** asigură sprijin suplimentar pentru dezvoltarea societății civile (deși existența lor fără drepturi și libertăți fundamentale nu este suficientă pentru a asigura un mediu favorabil) și includ: (1) suportul acordat de stat și (2) co-operarea stat-OSC.

Cum a fost elaborat raportul?

Raportul este pregătit de partenerul local al proiectului din Republica Moldova - Asociația Promo-LEX, urmînd o metodologie comună pentru toate cele șase țări ale Parteneriatului Estic. Raportul se concentrează asupra evoluției mediului OSC în Republica Moldova în perioada 2017-2018. Procesul a inclus colectarea datelor (printr-un chestionar online cu 61 de respondenți din OSC-uri, 3 focus grupuri cu 28 de participanți, 19 interviuri, cercetare) și analiza informațiilor colectate.

Raportul examinează cele 30 de standarde care fac parte din CSO Meter și oferă recomandări pentru îmbunătățirea în fiecare dintre cele 10 domenii acoperite. De asemenea, sunt prezentate cele mai importante constatări și recomandări. Recomandările ar putea servi drept bază pentru viitoarele reforme pe care guvernul le poate întreprinde pentru îmbunătățirea mediului pentru societatea civilă din Republica Moldova. Rezultatele și concluziile studiului nu reflectă situația privind mediul de activitate al OSC din regiunea transnistreană a Republicii Moldova, care nu este controlată de autoritățile constituționale din Republica Moldova.

III. CONTEXT

Date despre țară

Capitală: Chișinău

Populație: 2 681 734⁴

PIB per capita (2018) (prețuri curente): \$3 189,356 (2018)⁵

Libertate în lume: 61/100 (Parțial liberă)⁶

Indicele libertății presei: 31,21⁷

Numărul de OSC-uri înregistrate: 12,298⁸ (sfârșitul anului 2018)

Situația generală și starea societății civile

De la declararea independenței, Republica Moldova s-a confruntat permanent cu probleme de ordin social, economic, politic și de securitate, care au adus-o la statutul curent de una dintre cele mai sărace din Europa, conform veniturilor oficiale pe cap de locuitor. Instabilitatea și dificultățile economice au generat, în ultimele decenii, o emigrare constantă a populației, rezultând în plecarea a cel puțin 22%⁹ din cetățeni la munci sezoniere, la studii sau stabilirea definitivă în străinătate.

Cu o amenințare constantă de securitate provocată de staționarea trupelor rusești în regiunea transnistreană, Republica Moldova are instituții democratice slabe și suferă din cauza unui sistem de justiție corupt, folosit, printre altele, pentru legalizarea a peste 20 de miliarde de dolari din laundromatul rusesc¹⁰. În timp ce corupția (locul 117 din 180 de state în anul 2018¹¹) este un subiect major în dezbaterile publice, în urma reformei eșuate a justiției, Republica Moldova a fost definită de curând ca un *"stat capturat de interese oligarhice, cu o concentrare a puterii economice și politice în mâinile unui mic grup de oameni care exercită influență asupra parlamentului, guvernului, partidelor politice, administrației de stat, poliției, sistemul judecătoresc și mass-media"*¹².

Situația politică a ultimilor ani a fost profund influențată de furtul a 1 miliard de dolari de la trei bănci din Moldova în 2014. Decizia secretă a guvernului de a salva cele trei bănci a condus la o gaură în bugetul public și la un scandal politic care a restructurat peisajul politic. În anul

4 Biroul Național de Statistică, <http://statistica.gov.md/index.php?l=en>

5 Banca Mondială, <https://data.worldbank.org/country/moldova>

6 Freedomhouse, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2018>

7 Indicele Libertății Presei, <https://rsf.org/en/ranking>

8 Registrul de stat al unităților de drept privind organizațiile necomerciale <http://date.gov.md/ckan/ro/dataset/18516-date-din-registrul-de-stat-al-unitatilor-de-drept-privind-organizatiile-necomerciale>

9 pag. 9, Compendiu Statistic al Profilului Migrațional Extins al Republicii Moldova pentru anii 2014-2016

10 <https://www.rise.md/articol/operatiunea-ruseasca-la-laundromat/>
<https://www.rise.md/english/the-russian-laundromat/>
<https://www.reportingproject.net/therussianlaundromat/russian-laundromat.php>

11 Indicele de percepție a corupției, Transparency International <https://www.transparency.org/cpi2018>

12 Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018 privind implementarea Acordului de asociere UE cu Republica Moldova http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0458_EN.html

2016, fostul prim-ministru Vlad Filat a fost condamnat penal la 9 ani de închisoare, ceea ce a dus la dezintegrarea partidului pe care îl reprezenta. La începutul aceluiași an, o nouă majoritate parlamentară a fost formată din Partidul Democrat și mai mulți deputați transfugi de la alte partide. Fostul președinte Nicolae Timofti a respins candidatura lui Vladimir Plahotniuc (președinte al Partidului Democrat) propusă de noua majoritate la funcția de prim-ministru, din cauza unor suspiciuni rezonabile de integritate¹³. Ulterior, majoritatea parlamentară a votat un guvern condus de democratul Pavel Filip, care s-a aflat în funcție pînă la mijlocul anului 2019.

În anul 2018, invalidarea alegerilor Primarului general al municipiului Chișinău a provocat o puternică mișcare de protest social cu un puternic discurs anti-oligarhic, care s-a suprapus peste clivajul social tradițional dintre opțiunile pro-europene și pro-rusești ale populației. Concomitent, au crescut în popularitate cîteva proiecte politice populiste promovate de lideri cu legături criminale. În tot acest timp, atenția publică a fost concentrată pe scandaluri de corupție și pe eventualitatea alegerilor parlamentare din februarie 2019.

Principalele resurse media sînt concentrate de mai mulți ani, în cîteva conglomerate media afiliate și controlate de anturajul partidelor politice. 70% din piața TV din Moldova era deținută în 2017 de președintele Partidului Democrat, Vladimir Plahotniuc care avea și un quasi monopol asupra pieței de publicitate TV¹⁴. În Indicele libertății presei¹⁵, Republica Moldova are statut de țară cu o presă parțial-liberă și a pierdut 15 poziții din 2016, situîndu-se în 2019 pe locul 91, în grupul țărilor cu probleme vizibile.

La sfîrșitul anului 2018, mediul organizațiilor societății civile din Republica Moldova era alcătuit din peste 12 mii de organizații înregistrate, dintre care un număr incert de organizații active. Majoritatea OSC-urilor funcționează pe baza unui model orientat pe granturi și sînt puternic dependente de sprijinul financiar extern. Sursele alternative de venit, cum ar fi finanțarea directă de la bugetul de stat, mecanismul de desemnare procentuală, antreprenoriatul social, donațiile sau contractele de achiziții întîmpină bariere de ordin normativ, dar și de atitudine și reprezintă doar o mică parte din resursele operaționale ale OSC.

Cerințele legale și administrative față de OSC-uri sînt relativ simple și nu creează sarcini deosebite pentru organizații. Raportarea online și optimizarea recentă a formatelor de raportare au simplificat o parte din obligațiile administrative ale organizațiilor. În ciuda acestor circumstanțe, organizațiile societății civile sînt un contribuitor consistent la dezvoltarea societății, a instituțiilor democratice, sprijinirea drepturilor omului și construirea unui cadru social și legal progresist.

În general, mediul OSC este destul de divers și fragmentat, dar se poate vorbi de o divizare conceptuală, între organizațiile din Chișinău (și încă cîteva orașe) și cele din localitățile mici. Nucleul dur al OSC-urilor este format dintr-o serie de organizații cu experiență, vizibilitate și reputație, care sînt constant active în spațiul public, dar și în relația cu instituțiile statului și partenerii de dezvoltare.

13 <http://www.presedinte.md/eng/comunicate-de-presa/presedintele-nicolae-timofti-respinge-candidatura-domnului-vladimir-plahotniuc-la-functia-de-prim-ministru>

14 Freedom House, Nations in Transit Ratings and Averaged Scores, 2017, https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2017_Moldova.pdf

15 <https://rsf.org/en>

Începînd cu anul 2016, după ce mai multe organizații au criticat puternic o serie de legi adoptate (schimbarea sistemului electoral, amnistia capitalurilor, sau acordarea cetățeniei prin investiții) OSC-urile au devenit ținta unor campanii constante de denigrare. În cadrul unei monitorizări, în anii 2017-2018 au fost documentate cel puțin 60 de situații¹⁶ în care persoane oficiale, lideri politici și resursele media afiliate au articulat atacuri mediatice la adresa OSC-urilor, vizînd în special aspecte ca finanțarea externă și presupusa implicare a organizațiilor în procesul politic intern.

Conform opiniilor exprimate de reprezentanții OSC, această stare de lucruri a acutizat percepția insecurității în rîndul organizațiilor vocale și a provocat autocenzura generalizată în rîndul tuturor OSC-urilor care doresc să mențină relații bune cu autoritățile publice.

Foarte puține OSC-uri din Republica Moldova au o relație dezvoltată cu populația. Implicarea populației în activitățile OSC-urilor se bazează în cea mai mare parte de relațiile contractuale, cu puțină implicare pe bază de membru sau pe bază de voluntariat. OSC-urile nu sînt întotdeauna eficiente în a comunica publicului despre rezultatele muncii lor, iar percepția publică este influențată și de atacurile numeroase care denigrează OSC-urile cu acuzații de neprofesionalism și agende ascunse. În consecință, cea mai mare parte a opiniei publice nu este favorabilă OSC. Sondajele de opinie de la sfîrșitul anului 2018¹⁷ arată un nivel de încredere de 19% în OSC, la egalitate cu încrederea în guvern (19%), dar mai mult decît nivelul de încredere în Parlament (13%) și partide politice (12%) și mai puțin decît în poliție (31%), armată (32%) și mass-media (35%).

16 CRJM, Radiografia atacurilor asupra organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova, 2018, http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/02/2018-02-21_radiografia-atac-ONGs_fin.pdf

CRJM, Radiografia atacurilor asupra organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova în 2018, 2019, http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/03/2019-03-20-timeline-attacks-OSC_2018_final.pdf

17 IPP, Barometrul Opiniei Publice, 2004-2019, http://ipp.md/wp-content/uploads/2019/02/Anexele-BOP_02.2019.pdf

IV. CONSTATĂRI REFERITOARE

LA MEDIUL DE ACTIVITATE AL OSC

4.1 Libertatea de asociere

STANDARD I. ORICINE POATE ÎNFIINȚA, ADERA SAU PARTICIPA LA ACTIVITĂȚILE OSC

Libertatea de asociere este respectată pentru marea majoritate a populației, dar dreptul de a înregistra asociații este limitat în cazul unor funcționari, cetățeni străini, agenți economici și persoanelor cu capacitate de exercițiu limitată.

Cadrul legal prevede cel puțin doi termeni pentru a desemna o OSC. În sens larg noțiunea de organizație necomercială desemnează formele de organizare care nu urmăresc obținerea unui profit. Există mai multe forme legale de organizații necomerciale, cum ar fi asociația obștească, sindicatul, organizația religioasă, partidul politic și organizația social-politică, organizația filantropică. În sens îngust, sînt trei tipuri de organizații necomerciale: asociația obștească, fundația și instituția privată. Raportul curent este focusat asupra acestor trei tipuri de organizații necomerciale denumite în continuare și OSC-uri.

Persoanele fizice cu capacitate deplină de exercițiu și asociațiile obștești pot constitui asociații obștești¹⁸ și fundații¹⁹. În plus, în cazul fundațiilor orice persoană juridică poate fi fondator. Legislația impune limitări la înființarea OSC-urilor pentru anumite categorii.²⁰ APC, APL și instituțiile bugetare nu pot fonda fundații²¹. Cetățenii străini și apatrizii, pot fonda asociații obștești în aceleași condiții ca și cetățenii, doar dacă sînt domiciliați în Republica Moldova. Minorii, agenții economici sau membrii guvernului și funcționarii publici în obligațiile cărora intră înregistrarea asociațiilor obștești, controlul sau promovarea politicii de stat în domeniile prioritare pentru acestea nu au dreptul de a fonda asociații²². În anul 2019, o dată cu eliminarea din legislație a formei de uniune de persoane juridice, agenții economici nu mai pot înregistra asociații obștești, dar doar fundații și patronate.

Proiectul de lege²³ privind organizațiile necomerciale prevede, printre altele, o procedură simplificată de înregistrare și elimină restricțiile pentru anumite categorii de persoane de a constitui și participa în calitate de fondatori, membri sau conducători, elimină restricțiile teritoriale pentru OSC-uri și oferă o reglementare clară a structurii organelor de autoadministrare.

Persoanele fizice și juridice se pot implica în activitatea asociațiilor obștești fie ca membri, fie

18 Art. 11, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

19 Art. 6, Legea cu privire la fundații 581/1999

20 Soluții pentru un cadru legal adecvat necesităților organizațiilor necomerciale, CRJM, 2016,

21 Art. 6, al (4), Legea cu privire la fundații 581/1999

22 Art. 4, al (4), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

23 Proiectul legii cu privire la organizațiile necomerciale, elaborat de un grup de lucru format din experți ai OSC, votat în primă lectură de Parlament în anul 2018 <http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4154/language/ro-RO/Default.aspx>

prin susținerea sau participarea la activitățile asociației sau prin voluntariat. Membru al unei asociații obștești poate deveni orice persoană începând cu vârsta de 10 ani (organizații de copii) și 14 ani (organizații de tineret)²⁴. În același timp, capacitatea deplină de exercițiu rămîne o condiție pentru calitatea de fondator și conducător. Orice cerință de a indica în documente oficiale calitatea de membru al unei asociații este inadmisibilă²⁵.

În anul 2018 a fost eliminată²⁶ limitarea de ordin teritorial care separa organizațiile în locale, republicane sau internaționale. OSC-urile pot activa cu sau fără personalitate juridică²⁷, dar cele din urmă, fără dreptul de a deschide conturi, de a face operațiuni financiare sau de a formaliza activitatea voluntarilor. Legislația nu interzice, în principiu nici asocierea online, dar cadrul legal nu favorizează formele de asociere neconvenționale, mai puțin formale care sînt direct conectate la comunități și dinamica socială la firul ierbii. Rezultatele chestionării OSC-urilor efectuate pentru studiul curent, arată că 66% din respondenți au apreciat ca dificilă și foarte dificilă activitatea unei organizații în Republica Moldova, iar 27% din organizații au spus că s-au confruntat cu obstacole impuse de stat.

STANDARD II. PROCEDURA DE ÎNREGISTRARE A OSC CA PERSOANĂ JURIDICĂ ESTE CLARĂ, SIMPLĂ, RAPIDĂ ȘI IEFTINĂ.

Înregistrarea OSC este relativ rapidă și ieftină, dar pune probleme de complexitate a documentelor solicitate și de accesibilitate a serviciilor de înregistrare în afara Chișinăului.

Pentru a se înregistra oficial, OSC prezintă²⁸, în termen de 1 lună de la data aprobării statutului de către membrii fondatori, un set de documente a căror listă, conform legii, nu poate fi extinsă. Lista include: cererea, statutul, copii ale procesului verbal de constituire, lista și actele de identitate ale fondatorilor, documentul privind stabilirea sediului, dovada achitării taxei de înregistrare și avizul autorității de specialitate al administrației publice pentru organizațiile specializate (de exemplu, avizul MECC pentru federațiile de sport).

Într-un termen de 15 de zile²⁹ (reduc de la 30 zile în 2018³⁰) de la recepționarea actelor, autoritatea publică trebuie să adopte și să comunice în scris decizia de înregistrare, sau de refuz motivat al înregistrării (în cazul a șase situații prevăzute expres de lege³¹ printre care și lista incompletă de acte). În practică, în unele cazuri, s-a oferit timp pentru depunerea documentelor lipsă, iar în alte cazuri pachetul de documente a fost returnat pentru că nu era complet.

24 Art. 12 al (5)(6), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

25 Art. 3 (3), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

26 Art. III, 1, Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative 31/2018

27 Art. 17 (2), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

28 Art. 17 (5), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

29 Art. 18, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996 și Art. 13, Legea cu privire la fundații 581/1999

30 Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative 31/2018

31 Art. 21, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996; Acestea situații sînt atunci cînd:

a) Statutul contravine Constituției Republicii Moldova, legii și altor acte legislative;

c) Anterior a fost înregistrată o asociație obștească cu aceeași denumire;

d) Cererea de înregistrare a asociației obștești a fost depusă înainte de expirarea unui an din ziua în care a rămas definitivă hotărîrea instanței de judecată privind încetarea activității asociației respective;

e) Documentele prezentate de asociație conțin informație neautentică;

f) Denumirea asociației obștești atinge morală publică, sentimentele naționale și religioase ale persoanelor;

g) Lista actelor prezentate pentru înregistrare este incompletă;

Art. 15, Legea cu privire la fundații 581/1999, reiterează situațiile a), c), e) și g) din Legea cu privire la asociații obștești;

Începînd din aprilie 2018, nou creată Agenție Servicii Publice, este autoritate de înregistrare a OSC-urilor (în locul APL și Ministerului Justiției), prin intermediul a 36 din cele 39 de centre multifuncționale. În anul 2017 au fost înregistrate 506 organizații noi. În anul 2018 au fost înregistrate 436 de organizații, dintre care 36 de organizații au fost înregistrate de centrele multifuncționale din 34 de raioane ale Republicii Moldova, iar 258 de organizații au fost înregistrate la centrul multifuncțional din Chișinău³². Organizațiile înregistrate în anii 2017-2018 au semnalat unele probleme în procesul de înregistrare: La înregistrare, ASP solicită³³ suplimentar la actele menționate, *actul de confirmare a disponibilității denumirii și declarația cu privire la beneficiarul efectiv al persoanei juridice*³⁴. În cazul ultimului act³⁵, administratorul asociației trebuie să semneze confirmarea că este beneficiarul efectiv al asociației, deși *de facto* și *de jure*, beneficiarii asociației sînt un spectru nelimitat de grupuri sociale și instituții.

Verificarea disponibilității denumirii se face timp de 3 zile contra costului de 71 lei (284 de lei pentru urgență în decurs de 1 oră³⁶). Necesitatea unei proceduri separate de verificare a denumirii este neclară, mai ales că autoritatea care verifică disponibilitatea este tot ASP, care deține Registrul de Stat al Persoanelor Juridice³⁷. În cazul organizațiilor comerciale denumirea este verificată online la ghișeu.

Taxa de înregistrare a asociației obștești este de 90 lei, la care se adaugă 71 de lei pentru verificarea denumirii și 40 de lei pentru eliberarea, redactarea și aprobarea denumirii. Pentru organizațiile sindicale, taxa de înregistrare este de 1149 lei³⁸, iar pentru fundații – un salariu minim garantat în sectorul real³⁹ (2610 lei⁴⁰). După preluarea de ASP a sarcinilor de înregistrare, extrasele pe care MJ le elibera gratuit, sînt eliberate contra taxei de 110 lei + 5 lei comision stabilite pentru eliberarea extraselor din Registrul de stat al persoanelor juridice și al întreprinzătorilor individuali⁴¹.

Schimbarea autorității de înregistrare a provocat cazuri cînd asociațiile au fost taxate cu sume prevăzute pentru organizațiile comerciale, sau cînd a fost solicitat repetat pachetul de documente. Cazurile au fost puse pe seama lipsei de experiență sau expertiză a funcționarilor regionali ASP, care pînă în 2018 au interacționat doar cu entități comerciale. Aceste probleme au determinat 88% din asociații să se înregistreze în anul 2018 la reprezentanța ASP din Chișinău.

În anii 2017-2018, au fost semnalate mai multe cazuri cînd dosarele incomplete sau statutele neconforme au fost temei pentru respingerea dosarelor. Revizuirea și completarea dosarelor a prelungit de facto durata de înregistrare peste termenul legal. Refuzarea dosarelor incomplete nu a fost întotdeauna însoțită de o motivație, astfel încît asociațiile nu au cunos-

32 <http://asp.gov.md/ro/node/2413>

33 <http://asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/asociatiei-obstesti.pdf>

34 Art. 5 și 14 Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului 308/2017

35 Art. 3, Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali 220/2007

36 http://asp.gov.md/sites/default/files/pdf/acte-institutionale/Anexa_2_Lista_serviciilor_CIS_08_02_2019.pdf

37 <http://date.gov.md/ckan/ro/dataset/18516-date-din-registrul-de-stat-al-unitatilor-de-drept-privind-organizatiile-necomerciale>

38 <http://asp.gov.md/node/3352>

39 Art. 12 (5), Legea cu privire la fundații, 581/1999

40 HG cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real 165/2010

41 <http://asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/asociatiei-obstesti.pdf>

cut de fiecare dată temeiul refuzului. În 2018, ASP a consemnat formal 2 cazuri de refuz de înregistrare. Refuzul poate fi atacat în instanță, însă litigiile în ultimii ani au fost puține și au implicat în special federațiile sportive (una pentru fiecare ramură de sport). Emblematic este cazul Federației Sportive Naționale de Rugby, care este implicată de peste 8 ani într-un litigiu privind conducerea organizației⁴².

STANDARD III. OSC-URILE SUNT LIBERE SĂ ÎȘI STABILEASCĂ OBIECTIVELE ȘI ACTIVITĂȚILE ȘI SĂ OPERAZE ATÎT ÎN INTERIORUL CÎT ȘI ÎN AFARA ȚĂRII ÎN CARE AU FOST ÎNFIINȚATE

OSC-urile își pot stabili liber obiectivele și activitățile, dar sînt expuse la dreptul legal al autorităților de a obține informații referitoare la toate aspectele activității asociațiilor înregistrate.

OSC-urile se pot constitui și desfășura activități în orice domeniu care nu este interzis de legislație⁴³. OSC-urile nu sînt obligate să-și coordoneze activitatea cu autoritățile publice, iar stabilirea obiectivelor asociațiilor și a modalităților de atingere a obiectivelor este competența fondatorilor și a structurilor interne de guvernare. ASP nu are competența de a revizui obiectivele asociației; aceasta poate refuza înregistrarea, dacă scopul asociației este ilegal. Autoritatea de înregistrare are dreptul să obțină informații referitoare la toate aspectele activității asociației, să ia cunoștință de documentele asociației și să asiste la toate acțiunile ei⁴⁴. Deși nu este aplicat în practică, această prevedere reprezintă o amenințare pentru independența OSC. În rest, amestecul neîntemeiat al instituțiilor de stat și al persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea asociațiilor obștești este inadmisibil⁴⁵ cu excepția cazurilor expres prevăzute.

În activitatea curentă, autoritățile publice nu pun bariere fățișe OSC-urilor, care sînt libere să se implice în orice domeniu legal de activitate. Obstacolele pe care le întîmpină OSC-urile sînt legate mai degrabă de lipsa de dorință și disponibilitate de cooperare din partea autorităților publice.

Asociațiile obștești pot constitui uniuni de asociații, pot stabili legături directe cu organizații, rețele sau federații la nivel internațional sau pot deveni membre ale acestora⁴⁶. Deși legea nu mai impune limite teritoriale, asociația obștească trebuie să prevadă în statut⁴⁷ teritoriul în limitele căruia își desfășoară activitatea. Autoritățile publice nu urmăresc realizarea acestei cerințe în practică. Organizațiile internaționale pot activa în Republicii Moldova, unde pot finanța OSC-uri sau pot înființa reprezentanțe. OSC-urile din Moldova nu desfășoară, în mod normal, activități în afara țării.

⁴² <http://www.rugby.md/cotruta-prima-conferinta-octombrie-2017.html>

⁴³ Art. 2 (1), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996; Art. 15 (1) lit. a, Art. 35 lit. c, Legea cu privire la fundații 581/1999

⁴⁴ Art. 38 (1), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

⁴⁵ Art. 7 (6), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

⁴⁶ Art. 6 (1), Art. 44, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

⁴⁷ Art. 16 (1) lit c, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

STANDARD IV. ORICE SANȚIUNI IMPUSE SÎNT CLARE ȘI CONSECVENTE CU PRINCIPIUL PROPORTIONALITĂȚII ȘI REPREZINTĂ MIJLOACELE CELE MAI PUȚIN INVAZIVE PENTRU ATINGEREA OBIECTIVULUI DORIT.

Sanțiunile pentru încălcările operaționale sînt clare și previzibile. Totuși mecanismele legale de sancționare permit aplicarea măsurilor de suspendare și lichidare a unei asociații inclusiv pentru încălcări minore.

Asociațiile înregistrate poartă răspundere pentru încălcarea legislației, în limita sancțiunilor aplicabile pentru toate persoanele juridice în materie fiscală, civilă sau penală care sînt clare și previzibile. În plus, asociațiile care încalcă legislația, pot fi avertizate de Ministerul Justiției, iar dacă nu lichidează încălcările timp de 10 zile, pot fi suspendate pe un termen de pînă la 6 luni⁴⁸ prin hotărîrea instanței de judecată. Tot prin hotărîre de judecată, asociația poate fi dizolvată dacă pregătește sau înfăptuiește acțiuni⁴⁹ îndreptate împotriva statului, ordinii constituționale sau drepturilor și libertăților altor persoane sau dacă nu se conformează, pe parcursul unui an, cerințelor ASP de lichidare a încălcărilor. Noțiunea de "încălcare" nu specifică gravitatea încălcării, ceea ce creează posibilitatea disproporționată de suspendare și lichidare a unei asociații pentru încălcări minore. Fundația poate fi lichidată⁵⁰, la cererea Ministerului Justiției, prin hotărîre a instanței de judecată dacă valoarea anuală a patrimoniului scade sub valoarea patrimoniului inițial, dacă derogă de la scopurile statutare, dacă scopul sau mijloacele folosite au devenit ilicite sau contrare ordinii publice ori principiilor morale, aduce atingere principiilor statului de drept ori suveranității, independenței sau integrității teritoriale a Republicii Moldova, sau dacă nu prezintă, în decurs de doi ani, la Ministerul Justiției darea de seamă anuală despre activitatea, sursele și valoarea totală a mijloacelor utilizate, beneficiarii fundației. Hotărîrile de judecată pot fi atacată și eventual anulată de o instanță superioară⁵¹. În anii 2017-2018 nu au fost înregistrate cazuri de suspendare sau dizolvare forțată a unei asociații.

STANDARD V. STATUL NU INTERFEREAZĂ CU ORGANIZAREA ȘI OPERAȚIUNILE INTERNE ALE OSC.

Organizarea și operațiunile interne ale OSC nu fac obiectul interferențelor din partea statului.

Stabilirea organelor de conducere și a procedurilor operaționale interne este prerogativa exclusivă a organizației. Informația despre structura, organele de conducere, de control și revizie și calitatea de membru (în cazul asociațiilor obștești) trebuie să fie inclusă în Statutul asociației care este prezentat autorității de înregistrare⁵². Modificările ulterioare în structură și organele de conducere trebuie comunicate autorității de înregistrare.

Formal, autoritatea care a înregistrat organizația are dreptul să obțină informații referitoare la toate aspectele activității asociației, să ia cunoștință de documentele asociației și să asiste la

48 Art. 43, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

49 Art. 36 (4) a) pregătire și/sau înfăptuire a acțiunilor de schimbare prin violență a regimului constituțional sau de subminare a integrității teritoriale a Republicii Moldova, b) pregătire și/sau înfăptuire a acțiunilor de răsturnare a autorităților publice legal constituite, c) ațitare a urii și discordiei sociale, rasiale, naționale sau religioase, d) violare a drepturilor și libertăților legitime ale persoanelor, e) creare a formațiunilor paramilitare, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

50 Art. 35, Legea cu privire la fundații 581/1999

51 Art. 37, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

52 Cap. II, Art. 16 Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996; Art. 11, Legea cu privire la fundații 581/1999

toate acțiunile ei. Deși OSC-urile nu au reclamat astfel de lucruri în practică, aceste prerogative reprezintă o amenințare latentă la independența OSC.

Toate asociațiile înregistrate au aceleași obligații de raportare periodică privind situația financiară și fiscală (de ex: lunar: IPC18 Darea de seamă privind reținerea impozitului pe venit, a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală și a contribuțiilor de asigurări sociale de stat obligatorii calculate, trimestrial: 5CON Consumurile și cheltuielile organizațiilor necomerciale sau anual: Situația financiară). Până în anul 2016 toate asociațiile aveau obligația de raportare anuală la organul de înregistrare despre continuitatea activității. Din 2016⁵³, această obligație a fost păstrată doar pentru organizațiile cu statut de utilitate publică și cele care au primit finanțări din fonduri publice în anul precedent. 66% din OSC-urile chestionate consideră raportarea nici simplă, nici complicată, iar 12% o consideră simplă și foarte simplă. 29% din respondenți consideră că raportarea este proporțională, iar 27% o consideră disproporțională în timp ce 44% o consideră nici proporțională, nici complicată. Raportarea se poate face atât online cât și offline. Chiar dacă sistemele online, au avut disfuncționalități, majoritatea OSC-urilor preferă formatul online, care ușurează raportarea. În 2018, raportarea a fost optimizată⁵⁴ prin combinarea și reducerea numărului de rapoarte solicitate. La rapoartele menționate se adaugă mai nou, raportul privind utilizarea sumelor primite de organizațiile beneficiare ale desemnării procentuale, raportul organizației gazdă de voluntari⁵⁵ sau raportul privind incidentele de securitate pentru operatorii de date cu caracter personal⁵⁶.

Sursele de venit, cuantumul, plata impozitelor și alte activități financiare ale asociației sînt supuse verificărilor instituțiilor de control financiar și administrare fiscală. Controalele⁵⁷ OSC-urilor nu reprezintă o practică curentă, iar sancționarea OSC-urilor este mai degrabă o măsură excepțională, aplicată pentru încălcări în activitate (neprezentarea la timp a dărilor de seamă, neînregistrarea la Compania Națională de Asigurări în Medicină, etc.). OSC-urile care prestează servicii medico-sociale sînt supuse unor controale periodice din partea instituțiilor de specialitate privind respectarea condițiilor igienice și sanitare. Nu există o practică de aplicare a unor avertismente sau sancțiuni pentru pretinse încălcări în activitatea OSC.

53 Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative 188/2016

54 http://www.fisc.md/raport_activitate_SFS.aspx?file=11984

55 Legea voluntariatului 121/2010

56 HG privind aprobarea Cerințelor față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal 1123/2010

57 Titlul V, Capitolul 11 Controlul Fiscal, Codul Fiscal al Republicii Moldova

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 1:

- Adoptarea de către Parlament, a Legii privind organizațiile necomerciale în a doua lectură, fără modificări sau completări care ar afecta esența legii față de redacția adoptată și prezentată de guvern și cu consultarea publică largă a modificărilor.
- Simplificarea procedurii de înregistrare a OSC și de verificare a denumirii direct la ghișeu (cu posibilitatea verificării în avans online în Registrul de Stat al Persoanelor Juridice).
- Adoptarea de ASP a setului de norme metodologice privind înregistrarea de stat a asociațiilor necomerciale, pentru uniformizarea practicii de înregistrare a OSC-urilor și eliminarea confuziilor și interpretărilor arbitrare ale legislației admise de funcționarii ASP.
- Instruirea personalului ASP din toate centrele teritoriale pentru a nu admite aplicarea pe viitor a măsuri neconforme pentru solicitanții de înregistrare a organizațiilor necomerciale.
- Revizuirea procedurii de solicitare a declarației cu privire la beneficiarul efectiv al OSC și aplicarea unui mecanism cu utilizarea unui termen în conformitate cu sensul lexical și logica noțiunii pe care o implică Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.
- Ajustarea cadrului normativ în sensul eliminării / reducerii taxelor percepute de ASP de la OSC-uri pentru înregistrare și eliberarea de extrase sau alte servicii.

4.2 Tratatment egal

STANDARD I. STATUL TRATEAZĂ OSC ECHITABIL CU ENTITĂȚILE COMERCIALE.

OSC-urile beneficiază de proceduri de înregistrare mai lente, mai complicate și mai puțin accesibile decât entitățile comerciale. Entitățile comerciale sînt mai avantajate la achizițiile publice, dar sînt și mai expuse controalelor fiscale.

*La începutul anului 2019, în Republica Moldova erau înregistrate*⁵⁸ peste 12 mii de organizații necomerciale și circa 124 de mii de organizații comerciale⁵⁹ și întreprinzători individuali. Înregistrarea organizațiilor comerciale este făcută tot de ASP, dar în termen de 24 de ore⁶⁰. Rapiditatea se datorează unui sistem automatizat de înregistrare dezvoltat de Camera Înregistrării de Stat pentru organizații comerciale, pînă la fuziunea cu ASP. Deși nominal lista documentelor solicitate pentru înregistrarea unităților comerciale⁶¹ este în mare parte similară celor necomerciale⁶², procedura de înregistrare a unităților comerciale este mai simplă. Cerințele pentru statutul organizațiilor necomerciale, sînt mai complexe (în timp ce organizațiile comerciale primesc la ghișeu formulare prestabilite pe care le utilizează la înregistrare, asociațiile obșești elaborează un statut care include printre altele descrierea scopurile asociației, condițiile și procedura de primire și retragere a membrilor, drepturile și obligațiile membrilor, potențialii beneficiari structura, competența și durata mandatului organelor de conducere, organelor executive, ale celor de control și revizie ale asociației). În plus, organizațiile necomerciale prezintă actele ce atestă acordarea sediului, care nu sînt solicitate de la organizațiile comerciale. Pentru verificarea disponibilității denumirii organizației necomerciale ASP solicită un certificat suplimentar, emis în 3 zile, în timp ce verificarea denumirii organizațiilor comerciale se face la ghișeu.

Costurile de înregistrare sînt mai mari în cazul unităților comerciale, fiind de cel puțin 1149 lei (58 Euro) (24 de ore), comparativ cu suma cumulată de 201 lei (10 Euro) în cazul celor necomerciale (în decurs de 15 zile).

Dizolvarea voluntară a persoanei juridice (necomerciale sau comerciale) implică procedura de lichidare, care durează mai mult decât înregistrarea⁶³, urmată de radiere. Radierea din registrul de stat a organizațiilor comerciale, cît și a celor necomerciale, se face gratuit în termen de 3 zile. În anul 2018, ASP a radiat la solicitare, 40 de organizații.

La nivel operațional, în materie de raportare sau operațiuni bancare, nu există diferențe semnificative între entitățile comerciale și cele necomerciale. În general, ac-

⁵⁸ <http://cis.gov.md/statistica>

⁵⁹ <http://asp.gov.md/node/1658>

⁶⁰ care se calculează din ziua lucrătoare imediat următoare celei în care au fost prezentate documentele necesare înregistrării (efectiv 3 zile) Art. 5 (2), Legea privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali 220/2007

⁶¹ <http://asp.gov.md/node/9>

⁶² <http://asp.gov.md/node/3352>

<http://asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/asociatiei-obstesti.pdf>

⁶³ Art. 86. Dizolvarea persoanei juridice, Codul Civil al Republicii Moldova

tivitatea OSC-urilor este mai puțin susceptibilă de neregularități ca evaziunea fiscală, salarii în plic, sau alte încălcări similare. Prin urmare, organizațiile comerciale sînt supuse mai des la controale din partea instituțiilor de stat. Pe parcursul anilor 2017-2018, conform datelor oficiale, Serviciul Fiscal de Stat a efectuat aproape 65 mii de controale și verificări la organizații comerciale și 419 la organizații necomerciale⁶⁴, ceea ce reprezintă o incidență de 15 ori mai mare a controalelor la organizațiile comerciale (raportat la numărul de organizații înregistrate). Din respondenții la chestionar, doar 20% consideră că autoritățile publice aplică tratament preferențial agenților economici.

Accesarea finanțărilor, inclusiv din afara Republicii Moldova este supusă unor condiții similare indiferent de forma profit sau non-profit a persoanei juridice. Accesarea depinde mai degrabă de condiționalitățile impuse de finanțatori și nu necesită înregistrare sau aprobare de la stat.

OSC-urile pot participa la achiziții publice de rînd cu agenții economici, însă cadrul legal nu oferă un mecanism adecvat de contractare a organizațiilor necomerciale, iar cerințele și caietele de sarcini sînt adaptate, de regulă, pentru agenții economici. De exemplu, în caietul de sarcini pentru serviciile de expertizare a politicilor publice⁶⁵ destinate expres pentru OSC, CS a folosit inițial un șablon cu cerințe pentru "operatori economici"; Sintagma a fost eliminată ulterior.

STANDARD II. STATUL TRATEAZĂ EGAL TOATE OSC-URILE ÎN CE PRIVEȘTE CONSTITUIREA, ÎNREGISTRAREA ȘI ACTIVITĂȚILE.

Statul impune criterii clare pentru OSC-urile care doresc să obțină avantaje operaționale. Statul oferă finanțare preferențială nejustificată unor organizații și marginalizează organizațiile critice.

Cadrul normativ prevede unele mici distincții între formele de organizare și costurile de înregistrare ale diferitelor tipuri de OSC. Toate OSC înregistrate, indiferent de formă, cetățenie sau persoana fondatorului sînt supuse acelorași proceduri de înregistrare, taxare și raportare. Instituțiile de stat, în relațiile cu asociațiile obștești care desfășoară activitate în același domeniu, nu trebuie să acorde preferințe nici uneia din ele.⁶⁶

OSC-urile au posibilitatea legală a obținerii unor tratamente preferențiale din partea statului, prin diverse mecanisme cum ar fi certificatul de utilitate publică, desemnarea procentuală, statutul de organizație gazdă de voluntariat sau acreditarea pentru servicii medicale sau sociale⁶⁷. Condițiile de obținere a acestor avantaje sînt prevăzute de cadrul normativ, iar fiecare organizație poate încerca să le îndeplinească.

În pofida prevederilor legale, 41% din respondenți consideră că autoritățile publice aplică tratament preferențial față de anumite organizații. În unele cazuri tratamentul preferențial se manifestă printr-o practică de finanțare directă:

⁶⁴ Informația a fost oferită de Serviciul Fiscal de Stat la solicitarea Asociației Promo-LEX

⁶⁵ <https://e-licitatie.md/public/acquisition-view/2802>

⁶⁶ Art. 8, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

⁶⁷ Consiliul Național de Acreditare a Prestatorilor de Servicii Sociale

Anual în Bugetul de Stat sînt incluse alocații pentru subvenționarea a trei organizații mari pentru persoane cu dizabilități (Societatea Invalizilor din Republica Moldova, Societatea Orbilor din Republica Moldova și Asociația Surzilor din Republica Moldova)⁶⁸. Alte OSC-uri din domeniu nu beneficiază de aceste alocații.

De cele mai multe ori însă, de tratament preferențial sînt suspectate GONGurile sau OSC-urile loiale guvernării sau. Contractele recente pentru servicii de expertizare și evaluare a politicilor publice în valoare totală de 10 milioane lei (500 mii EURO)⁶⁹ au fost interpretate de reprezentanții OSC-urilor drept o metodă de recompensare a organizațiilor loiale.

În anii 2017-2018, mai multe OSC-uri vocale și combative care au exprimat opinii critice referitoare la o serie de legi (Legea privind sistemul electoral mixt⁷⁰, Legea amnistiei fiscale⁷¹, modificările la Legea cu privire la organizațiile necomerciale, ș.a.) adoptate de guvernare, au devenit ținta atacurilor⁷² liderilor politici sau a mass-media, trolilor, bloggerilor și "experților" afiliați acestora. Aceste OSC-uri și-au putut continua activitatea fără restricții sau repercusiuni de ordin administrativ, dar au fost supuse frecvent agresiunilor verbale și morale în spațiul informațional offline și online.

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 2:

- Implementarea de ASP a unui sistem automatizat pentru înregistrarea organizațiilor necomerciale similar celui pentru organizații comerciale, care să permită simplificarea procesării și reducerea timpului de înregistrare.
- Crearea unor mecanisme de distribuire echitabilă mai multor OSC-uri a alocațiilor anuale dedicate domeniului persoanelor cu dizabilități.
- Stoparea, prevenirea și sancționarea, de către instituțiile de stat, a atacurilor la adresa OSC-urilor și oprirea campaniei de denigrare și culpabilizare gratuită a acestora în spațiul informațional.

68 Art. 36 (2), Legea privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități 60/2012

69 <https://e-licitatie.md/public/acquisition-view/2802>

70 Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative 154/2017

71 Legea privind declararea voluntară și stimularea fiscală 180/2018

72 CRJM, Radiografia atacurilor asupra organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova, 2018, http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/02/2018-02-21_radiografia-atac-ONGs_fin.pdf

CRJM, Radiografia atacurilor asupra organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova în 2018, 2019, http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/03/2019-03-20-timeline-atacks-OSC_2018_final.pdf

4.3 Acces la finanțare

STANDARD 1: OSC-URILE SÎNT LIBERE SĂ CAUTE, SĂ PRIMEASCĂ ȘI SĂ UTILIZEZE RESURSE FINANCIARE ȘI MATERIALE PENTRU REALIZAREA OBIECTIVELOR LOR.

OSC-urile solicită, primesc și utilizează resurse financiare și materiale din mai multe surse, din care granturile internaționale sînt principala sursă.

Asociațiile obștești au dreptul⁷³ să solicite și să primească diverse forme de suport financiar sau în natură. Printre formele enumerate expres în legislație se numără dreptul de a accesa granturi și burse de la alte țări, de la fundații și organizații naționale, străine și internaționale și de la persoane particulare și dreptul de a participa la concursuri naționale și internaționale în vederea obținerii de comenzi sociale și dotații din partea statului. OSC-urile mai au dreptul să desfășoare activități economice, să încheie cu persoane fizice și juridice acorduri de colaborare tehnico-științifică, economică, financiară și de producție, de executare de lucrări și de prestare de servicii în vederea realizării scopurilor și sarcinilor statutare.

În practică, conform chestionarului, în anii 2017-2018 marea majoritatea a OSC-urilor au avut ca surse de finanțare granturi internaționale - 75% și non statale locale - 52%. Finanțarea externă este și principala sursă de existență a mass-media de investigație independentă. Alte surse de venit valorificate de OSC-uri au fost donațiile tradiționale - 36%, crowdfunding, sms sau online, 41% - au beneficiat de mecanismul de desemnare procentuală, 30% au adunat cotizații, 20% - au avut susținere din partea statului, 20% - suport din partea agenților economici, 21% - au desfășurat activități economice.

Pentru recepționarea și utilizarea resurselor, OSC-urile se conformează procedurilor impuse de finanțatori și nu necesită aprobare din partea instituțiilor de stat (decît pentru resursele alocate de stat), iar toate tranzacțiile se fac prin operațiuni bancare. Deși alocarea finanțării externe a OSC-urilor nu intră în competența statului, au existat cazuri cînd instituțiile publice au preluat controlul asupra acestor fluxuri.

Pe 29.06.2017, Consiliul National de Coordonare TB/SIDA a exclus⁷⁴, cu încălcări de procedură, Centrul pentru Politici și Analize în Sănătate de la implementarea și administrarea finanțării oferite de Fondul Global pentru Combaterea SIDA, Tuberculozei și Malariei, în favoarea unei instituții publice guvernamentale de coordonare, implementare și monitorizare a proiectelor.

Condiționalitățile de accesare a resurselor pentru OSC-uri diferă în funcție de finanțator și în principiu, cresc în complexitate proporțional cu bugetul oferit. În consecință apare o anumită stratificare între organizații care concurează pentru bugete din trei categorii: mici, mari sau medii. Organizațiile mici, din afara marilor orașe au fost cele mai dezavantajate în competiția pentru resurse. Din cauza migrației, acestea au cel mai mare deficit de resurse umane, au capacități și expertiză limitată la identificare a surselor și de formulare a cererilor de finanțare și gestionarea resurselor financiare. Activitatea multor OSC-uri este determinată de compe-

⁷³ Art. 24, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

⁷⁴ <http://www.pas.md/en/PAS/News/Details/41>

tențele a 1-2 persoane cheie, iar o dată cu plecarea acestora, organizațiile încetează să activeze.

Foarte puține OSC-uri din Republica Moldova au o relație dezvoltată cu constituenții. Majoritatea organizațiilor funcționează pe baza unui model în care activitatea se bazează pe relații contractuale, iar implicarea voluntară și necondiționată este foarte mică. În acest fel, inițiativa și proiectele sînt determinate mai mult de oportunitățile de finanțare și mai puțin de necesitățile reale ale celor cărora li se adresează.

STANDARD II: NU EXISTĂ DISTINCȚIE ÎN TRATAREA RESURSELOR FINANCIARE ȘI MATERIALE INTERNAȚIONALE ȘI A CELOR NAȚIONALE.

Resursele internaționale și cele naționale sînt tratate identic. guvernul a făcut tentative să restricționeze activitatea OSC-urilor care beneficiază de resurse internaționale.

Legislația actuală nu prevede restricții pentru OSC-uri privind primirea finanțărilor străine sau internaționale. OSC-urile pot utiliza, fără bariere, în aceleași condiții de impozitare și taxare fonduri recepționate din surse străine și fonduri din Republica Moldova. Dacă finanțarea internațională se produce în cadrul unui proiect de asistență tehnică sau investițională care cade sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte, resurselor respective le pot fi aplicate facilități fiscale și vamale⁷⁵.

În anul 2017 Ministerul Justiției a introdus⁷⁶ în noul proiect de lege privind organizațiile necomerciale, cîteva articole referitoare la OSC-urile beneficiare de finanțarea externă. Acestor OSC-uri urma să le fie interzisă participarea la elaborarea și promovarea politicilor publice. În plus, aceste OSC-uri ar fi fost supuse cerințelor suplimentare de raportare a veniturilor și a informației despre reprezentanții structurilor de conducere. Datorită reacției prompte a societății civile⁷⁷ și a comunității internaționale, guvernul a renunțat la propuneri, iar proiectul de lege a fost votat de Parlament în prima lectură în forma elaborată de grupul de lucru cu participarea societății civile.

Finanțarea externă a OSC-urilor a devenit un subiect pe larg speculat în ultimii ani în Republica Moldova. Lideri politici și mass-media afiliată promovează o retorică similară celei din Rusia sau Ungaria cu privire la organizațiile finanțate din exterior. OSC-urile sînt deseori etichetate ca consumatori de granturi sau ca apărători ai intereselor străine. O parte din atacuri fac referire la implicarea OSC-urilor în dezbateri legate de domeniul politic, care ar fi determinată de recompense financiare pe care le primesc din exterior.

„Nu fac altceva decît scriu proiecte, obțin finanțare din exterior și trebuie să consume acei bani. Și s-au obișnuit ca în această zi a anului să organizeze proteste. Dar pe lîngă a organiza un protest, mai bine ai veni și ai pune umărul și ai face ceva” (3 mai 2018, Andrian Candu, președinte al Parlamentului R. Moldova)

⁷⁵ HG cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte 246/2010

⁷⁶ http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/iulie/11/2017_07_11_proiect_lege_ONG_final.pdf

⁷⁷ <https://promolex.md/9842-tentativa-de-a-limita-finantarea-din-exterior-a-ong-urilor-pune-in-pericol-functionarea-democratiei-in-republica-moldova-si-nu-poate-fi-acceptata-sub-nicio-forma/?lang=en>

Amenințarea cu limitarea restricționării finanțărilor internaționale pentru OSC-uri rămîne deschisă și revine periodic în spațiul public prin intermediul conducătorilor statului:

"O nouă lege privind organizațiile necomerciale a fost adoptată în prima lectură a Parlamentului. Scopul este să ajustăm o regulă simplificată de constituire și funcționare ONG-urilor . Există totuși încă unele provocări - donațiile străine necorespunzătoare care ar influența sistemul politic din Moldova"⁷⁸ (Andrian Candu, Președintele Parlamentului R. Moldova)

"Inițiativa promovată de partenerii noștri ungari⁷⁹ față de finanțarea ONG-lor, provenită din străinătate, este foarte interesantă și cred că ar putea fi pusă în aplicare și în Moldova" (26 mai 2017, Igor Dodon, Președintele Republicii Moldova)

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 3:

- Renunțarea definitivă a liderilor politici și a demnitarilor publici, la orice formă de încercare a restricționării activității OSC-urilor care beneficiază de asistență externă.
- Stoparea, prevenirea și sancționarea, de către instituțiile de stat competente, a atacurilor la adresa OSC-urilor și oprirea campaniei de denigrare și culpabilizare gratuită a acestora în spațiul informațional.

⁷⁸ <https://twitter.com/AndrianCandu/status/992133673880293376>

⁷⁹ <http://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/in-cadrul-vizitei-de-lucru-la-budapesta-igor-dodon-a-avut-o-intrevedere-cu-presedintele-ungariei-janos-ader>

4.4 Libertatea de întrunire pașnică

STANDARD I: ORICINE SE POATE BUCURA LIBER DE DREPTUL LA LIBERTATEA DE ÎNTRUNIRE PAȘNICĂ PRIN ORGANIZAREA ȘI PARTICIPAREA LA ÎNTRUNIRI

Oricine poate organiza și participa la întruniri pașnice. În perioada monitorizată au existat ingerințe ale forțelor de ordine în întruniri pașnice, precum și suspiciuni de participare forțată la întruniri.

Dreptul la libera întrunire este consfințit de Constituție⁸⁰, iar modul de organizare și desfășurare a întrunirilor publice este reglementat de una din cele mai liberale legi din regiune⁸¹. Organizatori ai întrunirilor pot fi persoane fizice cu capacitate deplină de exercițiu, grupuri de persoane, precum și persoane juridice⁸². Dreptul asociațiilor obștești de a organiza întruniri este prevăzut suplimentar⁸³ de Legea cu privire la asociațiile obștești.

Întrunirile se desfășoară în orice loc deschis publicului, inclusiv în formă de întruniri spontane, simultane sau contramanifestații. Participarea la întruniri este voluntară și oricine poate să participe, să asiste și să înregistreze imagini la întruniri. Nimeni nu poate fi obligat să participe sau să asiste la o întrunire⁸⁴. În ciuda acestui fapt, cu mai multe ocazii, în spațiul mediatic⁸⁵ au apărut informații precum că angajații mai multor instituții publice sau întreprinderi de stat participă la unele întruniri organizate de partidul la guvernare la acel moment, contrar propriei voințe.

În anii 2017-2018, nu au existat rețineri ale organizatorilor sau persoanelor care intenționau să participe la întruniri pașnice, iar participarea la întruniri pașnice nu a fost sancționată. Totuși, în 2018 au existat mai multe cazuri de intimidare și chiar de agresare a participanților la întruniri din partea unor actori politici⁸⁶, cât și din partea autorităților. Forțele de ordine, la rândul lor, au stopat⁸⁷, agresat⁸⁸ și interzis accesul⁸⁹ sau înregistrarea imaginilor mai multor persoane la întruniri. În anii 2017 și 2018 mai mulți reprezentanți ai societății civile au fost supuși interceptărilor⁹⁰ pentru că au fost implicați în proteste antiguvernamentale. În aceeași perioadă, în temeiul mesajelor unor terțe persoane postate pe rețele de socializare înaintea unor proteste antiguvernamentale, structurile de forță au pornit urmărirea penală⁹¹ pentru pregătirea de dezordini în masă, deși organizatorii chemau la întrunire pașnică.

80 Art. 40 Libertatea întrunirilor, Constituția Republicii Moldova

81 Legea privind întrunirile 26/2008

82 Art. 6 (1), Legea privind întrunirile 26/2008

83 Art. 24 (lit. n), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

84 Art. 7. Participanții la întrunire (2), Legea privind întrunirile 26/2008

85 <http://esp.md/podrobnosti/2019/01/24/adminresurs-v-deystvii-kak-sotrudnikov-belckih-gospredpriyatij-ispolzuyut-v-https://occupyguguta.wordpress.com/2018/10/31/iluzia-puterii/>

86 <https://www.facebook.com/marina.tauber.3>, <http://radioorhei.info/fotoreportaj-o-multime-de-la-partidul-sor-contra-catorva-orheieni-din-partide>

87 <https://www.youtube.com/watch?v=3spjEkGIU9Y>

88 <https://www.facebook.com/stefangrigorita/videos/2177395835604794/>

89 <https://www.facebook.com/occupyguguta/videos/514518365731405/?type=2&theater>

90 https://www.rise.md/articol/ministerul-interceptarilor/?fbclid=IwAR2YlhPySdLBIZsrbHggjuFXmM6T7AiL5DZB82DAUvU9S2YX_s6oVfsx-hA

91 <https://cotidianul.md/2018/08/24/doc-politia-cu-ochii-pe-facebook-potentialii-protestatari-s-au-ales-cu-dosar-penal-inainte-de-manifestatie/>

STANDARD II. STATUL FACILITEAZĂ ȘI PROTEJEAZĂ ÎNTRUNIRILE PAȘNICE.

APL aplică proceduri care facilitează desfășurarea întrunirilor. De mai multe ori, APL a făcut uz excesiv de o prevedere legală care facilitează utilizarea spațiului public pentru acțiuni oficiale, în defavoarea unor organizatori critici.

Întrunirile publice nu necesită autorizare. Organizatorul trebuie să depună doar o notificare la APL privind condițiile de desfășurare a întrunirii, cu cel puțin 5 zile înainte⁹². Depunerea notificării este o procedură simplă, gratuită care nu pune probleme pentru organizatori sau autorități. În mod izolat, în localitățile mici, notificarea creează dificultăți, din cauza lipsei de cultură juridică a angajaților APL. În cazul întrunirilor cu mai puțin de 50 de participanți și a celor spontane, notificarea nu este necesară. În cazul întrunirilor simultane, APL convoacă organizatorii pentru a conveni asupra modalității de împărțire a spațiului public.

Organizatorii utilizează intens rețele de socializare și alte instrumente electronice de comunicare pentru organizarea întrunirilor. Deși, în general nu există impedimente pentru utilizarea rețelelor informatice pentru organizarea întrunirilor, grupul civic Occupy Guguță a acuzat⁹³ de câteva ori că grupurile online pe care le utilizează au fost supuse unor încercări de penetrare sau atacuri cu autori necunoscuți. Tot grupul OG a fost vizat de atacuri repetate asupra locului întrunirii care nu au fost prevenite sau investigate de autoritățile publice.

Interzicerea unei întruniri sau orice modificare a condițiilor de desfășurare poate fi dispusă doar de instanța de judecată. Termenele legale pentru examinare nu reprezintă o piedică pentru desfășurarea întrunirilor.

Autoritățile publice (mai ales în or. Chișinău), au limitat periodic dreptul la întrunire, bazându-se pe o procedură legală⁹⁴ care dă prioritate acțiunilor oficiale și restricționează desfășurarea întrunirilor în locul și timpul desfășurării acțiunilor oficiale. Chiar dacă legea specifică restricția doar în timpul și locul desfășurării acțiunilor oficiale, au existat cazuri⁹⁵ când întrunirile au fost restricționate și în afara acestui timp sau loc.

STANDARD III: STATUL NU IMPUNE SARCINI INUTILE ORGANIZATORILOR ȘI PARTICIPANȚILOR LA ÎNTRUNIRI PAȘNICE.

Statul nu impune sarcini inutile organizatorilor de întruniri pașnice. Au existat totuși situații când APL nu a prestat serviciile la care era obligată.

APL are obligația să creeze toate condițiile pentru desfășurarea pașnică a întrunirii. În scopul desfășurării întrunirilor, autoritățile publice au obligația de a întreprinde acțiunile necesare pentru asigurarea gratuită⁹⁶ a serviciilor solicitate de către organizator, pe care le prestează în mod obișnuit prin intermediul organelor din subordine și al întreprinderilor pe care le ad-

⁹² Art. 10, Legea privind întrunirile 26/2008

⁹³ Conferința de presă a Grupului Civic Occupy Guguță "Nu miroase-a bine" <https://www.facebook.com/occupyguguta/videos/1564784040289828/>

⁹⁴ Art. 5 (3), Legea privind întrunirile 26/2008

⁹⁵ Studiul de caz 27.08.2018. Chișinău. 27.08.2018. Chișinău. Intervenția forțelor de ordine la întrunirea Grupului Civic OccupyGuguță <https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/09/Raport-intermediar-de-monitorizare-a-intrunirilor-august-2018.pdf>

Studiul de caz 04.10.2018. Chișinău. Parlamentul și guvernul Republicii Moldova https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/11/Raport-intruniri-nr.-3_final_foto.pdf

⁹⁶ Art. 20, Legea privind întrunirile 26/2008

ministrează⁹⁷. Unul din serviciile care este totuși plătit de organizatori este conectarea la sursa de curent electric, pentru care achită costurile conform tarifelor de piață. Pe parcursul anilor 2017-2018, au fost înregistrate câteva situații, în care autoritățile nu și-au îndeplinit obligația de a oferi serviciile pe care le prestează în mod curent:

Pe 01.09.2018 APL nu au conectat iluminarea publică nocturnă la întrunirea unui grup de organizații unioniste în centrul Chișinăului⁹⁸. Tot în 2018, APL nu a salubritat locul unde se desfășura întrunirea OccupyGuguță.

Organizatorii și participanții răspund doar pentru propriile acțiuni de la întruniri. Organizatorul poartă răspundere pentru acțiunile participanților doar dacă în instanța de judecată se dovedește că participanții au acționat la chemarea sau instigarea organizatorului.⁹⁹ Asigurarea, menținerea și restabilirea ordinii publice la întruniri este obligația APL împreună cu forțele de ordine. Autoritățile publice pot interveni la întruniri doar pentru a elimina elementele violente, iar modul de intervenție este prevăzută în legislație.

În anul 2018, a fost semnalat un caz în care poliția a interzis fără explicații reprezentanților OccupyGuguță, să distribuie într-un scuar din centrul orașului, informații despre întrunirea pe care o organizau¹⁰⁰.

În timpul desfășurării întrunirilor pot fi utilizate orice mijloace grafice sau sonore, echipament sonor, construcții temporare și alte obiecte specifice întrunirilor. În general, nu sînt create impedimente pentru utilizarea celor enumerate, totuși, autoritățile au ridicat de câteva ori echipamente sau mijloace de la întrunirea desfășurată de Occupy Guguță¹⁰¹. Orice persoană are dreptul, chiar și înainte de a depune declarația prealabilă, de a răspîndi informații cu privire la desfășurarea întrunirii¹⁰².

STANDARD IV: FORȚELE DE ORDINE SPRIJINĂ ÎNTRUNIRILE PAȘNICE ȘI POARTĂ RĂSPUNDERE PENTRU ACȚIUNILE REPREZENTANȚILOR LOR.

Forțele de ordine protejează, în general, întrunirile pașnice. De câteva ori forțele de ordine au încălcat întrunirile pașnice ale organizatorilor critici la adresa guvernării.

APL, Poliția și Carabinierii sînt autoritățile publice care pot interveni la întruniri pentru a elimina elementele violente sau a restabili ordinea publică, iar procedura de intervenție a acestora este descrisă expres în lege¹⁰³. Forțele de ordine se achită, în general de aceste obligații, cel mai expresiv exemplu este marșul organizat de comunitatea LGBT în anul 2018, cînd toate grupurile oponente provocatoare și agresive au fost neutralizate, inclusiv prin aplicarea forței sau a mijloacelor speciale.

97 Art. 10 (4), Legea privind întrunirile 26/2008

98 <https://www.facebook.com/ursu.anatol.1/videos/2182276905130163/> , <https://www.facebook.com/ursu.anatol.1/videos/2182259078465279/>

99 Art. 23 (3), Legea privind întrunirile 26/2008

100 <https://www.facebook.com/occupyguguta/videos/721740188165366/>

101 <https://www.facebook.com/occupyguguta/photos/a.1806985826033900/1968340576565090/?type=3&theater>

102 Art. 13, Legea privind întrunirile 26/2008

103 Art. 21 și Art. 22, Legea privind întrunirile 26/2008

Procedura și modalitatea de utilizarea a forței fizice și a mijloacelor speciale de către forțele de ordine este reglementată de o lege specială¹⁰⁴ și este respectată, de regulă, de forțele de ordine. Totuși, în anul 2018 au existat câteva situații, care au provocat îngrijorări și au ridicat serioase semne de întrebare privind proporționalitatea și previzibilitatea măsurilor aplicate.

Pe 27.08.2018, întrunirea pașnică a Grupului Civic OccupyGuguță¹⁰⁵ a fost sistată fără temei legal de reprezentanții forțelor de ordine. Cîteva zeci de polițiști și carabinieri în echipament tactic au înconjurat grupul de circa 15 persoane pașnice pe care le-au somat să părăsească locul întrunirii și cărora le-au sustras bunurile pe care aceștia le foloseau la protest.

Tot, pe 27.08.2018 participanții la întrunirea Grupului de Rezistență Națională ACUM au fost dislocați forțat pentru eliberarea spațiului unde urma să se desfășoare o acțiune oficială.

Pentru aplicarea excesivă a forței sau eșuarea în a proteja participanții la întrunirile pașnice, polițiștii sau carabinierii sînt pasibili de sancțiuni disciplinare, contravenționale¹⁰⁶ sau chiar penale¹⁰⁷. Polițiștii și carabinierii care participă la intervenții nu poartă însemne de identificare individuală, ceea ce face aproape imposibilă identificarea și tragerea la răspundere a acestora pentru încălcările comise.

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 4:

- Aprobarea de către APL și forțele de ordine (în special Carabinierii) a procedurilor de asistare și intervenție non-violente și non-intruzive cu întrunirile pașnice, bazate pe respectarea drepturilor omului, inclusiv în privința întrunirilor critice la adresa guvernării.
- Aplicarea de către APL și forțele de ordine a prevederilor legale în mod nediscriminatoriu și garantarea securității și integrității participanților, jurnaliștilor și observatorilor pașnici indiferent de apartenența socială și politică a acestora.
- Eliminarea practicilor forțelor de ordine de a restricționa întrunirile pașnice sub pretextul desfășurării acțiunilor oficiale, și aplicarea prevederilor legale de limitarea accesului numai în locul și timpul desfășurării acțiunilor oficiale.
- Marcarea uniformelor polițiștilor și carabinierilor cu numere de identificare individuală vizibile.
- Stoparea practicii de pornire a urmăririi penale și de interceptare a organizatorilor protestelor, în cazul organizatorilor pașnici.
- Dezvoltarea abilităților personalului APL responsabil de adunările publice, în do-

104 Legea privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc 218/2012

105 Raport final | Misiunea de Monitorizare a Întrunirilor Publice, 1 august 2018 – 28 februarie 2019, Promo-LEX, 2018

106 Art. 67 Încălcarea legislației privind întrunirile, Codul Contravențional al Republicii Moldova

107 Art. 184 Violarea dreptului la libertatea întrunirilor, Codul Penal al Republicii Moldova

meniul legislației, comunicării, dialogului, medierii și negocierii pentru a facilita asistența eficientă a întrunirilor și comunicarea cu organizatorii și forțele de ordine.

- Replicarea, în municipiile care găzduiesc un număr semnificativ de întruniri (Bălți, Comrat, Cahul, Ungheni, Orhei, Singerei, Edineț) a experienței pozitive a platformei on-line <http://intruniri.chisinau.md/> aplicată în municipiul Chișinău pentru gestionarea informațiilor despre întrunirile publice.

4.5 Dreptul de a participa la luarea deciziilor

STANDARD I: TOATĂ LUMEA ARE DREPTUL DE A PARTICIPA LA LUAREA DECIZIILOR

Cadrul legal permite participarea tuturor în luarea deciziilor. Instituțiile publice au adoptat mai multe legi și hotărâri fără a respecta procedurile legale de transparență și participare.

Autoritățile publice de toate nivelurile sînt obligate să supună consultărilor publice proiectele de acte normative, administrative care pot avea impact asupra societății¹⁰⁸. Autoritățile trebuie să întreprindă măsurile necesare pentru a asigura participarea tuturor părților interesate la procesul decizional¹⁰⁹, aplicînd mecanismul de consultare publică cu societatea civilă¹¹⁰. Transparența procesului decizional se bazează pe principiile informării și asigurării posibilităților egale de participare părților interesate.

Deși dispun de varii modalități pentru asigurarea participării, în anii 2017-2018, instituțiile APC s-au limitat de obicei, la publicarea anunțurilor sau proiectelor pe modulul de participare <http://www.particip.gov.md/> și rareori au informat direcționat OSC-urilor cu expertiză. Este răspîndită opinia că autoritățile publice consultă OSC-urile pe subiecte unde nu există interese ascunse economice sau de grup. În schimb, pe subiecte sensibile care vizează proprietatea publică, drepturile omului, justiția sau instituțiile democratice, OSC-urile cu poziții ferme și critice au remarcat, că unele instituții publice le marginalizează, nu le mai expediază anunțuri și nu le invită la consultări publice și în grupuri de lucru. Pentru a păstra relații cu autoritățile publice, multe OSC-uri adoptă atitudini loiale și mai puțin tranșante.

Transparența procesului decizional în cazul parlamentului nu se supune prevederilor Legii privind transparență în procesul decizional, dar se asigură în conformitate cu regulamentul acestuia¹¹¹. La etapa consultării parlamentare, participarea OSC-urilor este dificilă, deoarece Regulamentul Parlamentului nu stabilește norme clare privind consultarea publică. Modificarea conceptuală a proiectelor de acte normative în lectura a doua fără a organiza consultări publice a devenit o practică constantă în Parlament.¹¹²

108 Art. 3, Legea privind transparența în procesul decizional 239/2008

109 Art. 7 (1), Legea privind transparența în procesul decizional 239/2008

110 HG cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional 967/2016

111 Art. 7 (2), Legea privind transparența în procesul decizional 239/2008

112 Cum facem procesul decizional în Parlamentul Republicii Moldova mai transparent?, CRJM, 2018

Adoptarea deciziilor în regim de urgență este posibilă¹¹³, fără respectarea etapelor legale, doar în cazul situațiilor excepționale și actelor adoptate de Comisia Electorală Centrală în perioada electorală. Nerespectarea prevederilor se sancționează disciplinar; persoanele fizice și cele cu funcții de răspundere poartă răspundere contravențională¹¹⁴. În același timp, cadrul legal nu prevede modalități de remediere a situațiilor de nerespectare a procedurilor care asigură transparența. Pe parcursul anilor 2017-2018, mai multe proiecte de lege au fost aprobate fără a fi supuse consultărilor publice.

Proiectul legii privind declararea voluntară și facilitarea fiscală¹¹⁵ a fost înregistrat la 24 iulie 2018 și adoptat în ambele lecturi peste 2 zile, la 26 iulie 2018, cu o zi înainte de închiderea sesiunii parlamentare din vara anului 2018. Nu a fost publicată vreo decizie a Biroului Permanent al Parlamentului din care să rezulte necesitatea adoptării acestui act normativ în regim de urgență.

La nivel local, în afara marilor orașe, procesele decizionale sînt mai puțin transparente, iar accesul la informație este limitat atît din cauza reticenței APL, cît și din lipsă de interes, cunoștințe și abilități ale OSC. OSC-urile locale nu prea sînt invitate la consultare, fiind preferate instituțiile sociale create de autorități.

STANDARD II: EXISTĂ MECANISME ȘI PROCEDURI CLARE, SIMPLE ȘI TRANSPARENTE CARE FACILITEAZĂ PARTICIPAREA REGULATĂ, DESCHISĂ ȘI EFICIENTĂ A OSC-URILOR LA ELABORAREA, IMPLEMENTAREA ȘI MONITORIZAREA POLITICILOR PUBLICE.

Există mecanisme și proceduri clare de urmat în procesul de elaborare a politicilor publice. De multe ori, instituțiile publice au asigurat doar formal aplicarea mecanismului fără a ține cont de opiniile și criticele expuse în proces de OSC-uri.

Etapete, termenele și condițiile de desfășurare a consultărilor publice în procesul decizional sînt clar stabilite de cadrul legal și normativ. Mecanismul de consultare publică cu societatea civilă include diverse modalități de consultare care pot fi utilizate separat sau cumulativ: solicitarea opiniilor societății civile, grupuri de lucru permanente sau ad-hoc, dezbateri publice, audieri publice, sondaje și alte modalități.¹¹⁶

OSC se pot implica la etapele de implementare, monitorizare sau evaluare a politicilor publice, pentru politici care vizează nemijlocit societatea civilă, cît și pentru alte sectoare de activitate. Chestionarea OSC-urilor a arătat că 68% din respondenți au participat la procese decizionale la nivel național, iar 59% la procese decizionale locale. 75% din cei care au participat, consideră că procesele au fost dificile sau foarte dificile.

Autoritățile publice creează în mod curent grupuri de lucru sau comitete și consilii pe teme înguste, la care sînt invitate OSC-urile în funcție de competențele acestora, dar și de relația pe care o au cu autoritatea publică. Totodată, orice organizație se poate expune și poate participa la procesul decizional în nume propriu fără a fi constrînsă să facă parte din organisme con-

113 Art. 16¹, Legea privind transparența în procesul decizional 239/2008

114 Art. 326¹ Încălcarea prevederilor Legii privind administrația publică locală, Codul Contravențional al Republicii Moldova

115 <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4329/language/en-US/Default.aspx>

116 Art. 11, Legea privind transparența în procesul decizional 239/2008

sultative.

În mediul OSC este răspândită opinia, că în ultimii ani procesul de participare la luarea deciziilor a fost pur formal și netransparent, iar opiniile OSC-urilor nu au fost luate în considerare de autorități. 63% din respondenți au remarcat că autoritățile publice nu oferă feedback la propuneri, iar 47% spun că contribuția lor nu a fost reflectată în documentele finale de politici. Printre dificultăți au fost menționate timpul scurt oferit pentru consultare, atitudinea necooperantă a autorităților, ignorarea unor OSC, lipsa termenului limită pentru depunerea comentariilor, lipsa tabelor de divergențe, lipsa publicării tuturor versiunilor proiectelor de lege după consultări, lipsa totală a consultărilor din partea unor instituții. 11% din respondenții la chestionar au spus că autoritățile le-au refuzat participarea la procese decizionale.

STANDARD III: OSC-URILE AU ACCES LA INFORMAȚIILE NECESARE PARTICIPĂRII LOR EFECTIVE.

Instituțiile publice au pus la dispoziția publică un volum minim de informații de însoțire despre documentele consultate. Solicitățile de informații generează în mare măsură răspunsuri incomplete sau refuzuri sub pretextul protecției datelor cu caracter personal, secretului comercial sau de stat.

Legislația prevede clar etapele (*publicarea anunțului, publicarea proiectului de decizie, consultarea părților interesate, recepționarea și examinarea recomandărilor*) prin care se asigură transparența și participarea la procesul decizional și stabilește termene pentru fiecare din aceste etape. Instituțiile APC publică constant proiecte de decizii și materiale aferente pe <http://particip.gov.md> unde acestea pot fi consultate de oricine. În anul 2017 pe platformă au fost publicate 1033 de proiecte de la 17 instituții ale APC, iar în anul 2018 – 1165 de proiecte de la 19 instituții ale APC. În același timp, OSC-urile care au participat la procese decizionale, în proporție de 66% din au spus că informațiile referitoare la proiectele discutate au fost greu accesibile, iar 77% - că informația nu a fost disponibilă din timp pentru a permite contribuția. Multe OSC-uri sînt de opinia că APC respectă doar forma, dar nu este interesată de opinia și participarea OSC-urilor și de aceea neglijează anunțarea direcționată a OSC-urilor, colectarea de comentarii și discutarea opiniilor.

La începutul anului 2019 urma să fie făcut disponibil publicului sistemul automatizat "e-legislație". Sistemul ar urma¹¹⁷ să cuprindă toate proiectele de acte normative elaborate de instituțiile publice din subordinea guvernului, sumarele comentariilor și obiecțiilor, versiunile proiectelor de acte normative, precum și versiunea finală și adoptată. Deocamdată, nu este clar la ce etapă se află implementarea acestui sistem.

La solicitările de informații de interes public, autoritățile publice au obligația de a oferi răspuns în termen de maxim 15 zile lucrătoare¹¹⁸. Răspunsurile sînt, de regulă, gratuite, dar pot fi solicitate și plăți echivalente costurilor de producere a suportului sau traducerii informației solicitate. 80% din OSC-urile chestionate au solicitat în ultimii doi ani, informații din partea statului. Dintre acestea 31% au primit răspuns deplin, 51% - răspuns parțial, 6% nu au primit răspuns, iar 12% uneori au primit răspuns și alteori – nu. Aceste date confirmă statistica unui

117 Legea cu privire la actele normative 100/2017

118 Art. 16, par. 1, Legea privind accesul la informație 982/2000

studiu¹¹⁹ realizat de Centrul de Politici și Reforme¹²⁰ în anul 2017, când s-a constatat că reacția APC la solicitările ce țin de accesul la informațiile de interes public a fost defectuoasă. Astfel 71,5% din solicitări au primit răspuns în termen legal, 14,3% din solicitările transmise au primit răspunsuri dincolo de termenul stabilit, iar alte 14,3% din solicitări nu au primit nici un răspuns. Din răspunsurile primite, 20% reprezentau refuzul de a furniza informația solicitată, 20% din răspunsuri au fost irelevante, iar 40% - incomplete.

Răspunsurile pe care le primesc solicitanții sînt de multe ori formale și evazive. Barierele accesului la informație rezidă în interpretarea defectuoasă a legislației, birocratizarea excesivă a procedurii de solicitare a informațiilor sau suprapunerea cu legea privind petiționarea - interpretată în defavoarea solicitantului. În ultimii ani, s-a răspîndit și practica refuzului de a furniza informații solicitate sub pretextul protejării datelor cu caracter personal¹²¹ sau a secretului de stat, fiscal sau comercial.

STANDARD IV: PARTICIPAREA LA LUAREA DECIZIILOR ESTE DIFERITĂ DE ACTIVITĂȚILE POLITICE ȘI LOBBY.

Activitatea politică și cea de lobby nu sînt definite de legislație. Ministerul Justiției a avut o încercare de a interzice participarea în activitatea politică a OSC-urilor care primesc finanțare externă.

Activitatea politică nu este definită ca atare în vreun act legal. Conform legislației, OSC-urile nu au dreptul să utilizeze mijloacele bănești și valorile materiale pentru susținerea partidelor politice, organizațiilor social-politice, blocurilor și candidaților aparte în cadrul alegerilor autorităților publice¹²². Implicarea în elaborarea, monitorizarea sau implementarea de politici publice nu este în nici un fel interzisă de lege, iar OSC-urile nu au obligația de a se înregistra sau a se conforma altor rigori pentru a se putea implica în activități de lobby și advocacy. În Republica Moldova nu există vreo reglementare legală a activității de lobby. Totuși, în anii 2017-2018 OSC-urile în general și anumite organizații în particular au fost constant ținta unor campanii de denigrare din partea politicienilor și instrumentate de mass-media afiliată politic, pentru că au făcut uz de dreptul de a se expune critic despre o serie de legi adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

În anul 2017, Ministrul Justiției a introdus¹²³ în proiectul de lege cu privire la organizațiile necomerciale cîteva articole care aveau rolul de a interzice participarea în "*activitatea politică*" a organizațiilor care primesc finanțări externe. În urma reacției prompte a OSC¹²⁴ aceste articole au fost excluse, însă necesitatea controlului activității OSC-urilor cu finanțare externă a fost reiterată ulterior și de președintele Parlamentului¹²⁵.

119 CPR, Cum statul îngrădește presei accesul la informația de interes public?, 2017, <https://cpr.md/2018/06/29/cum-statul-ingradește-presei-accesul-la-informatia-de-interes-public/>

120 <https://cpr.md/>

121 Legea privind protecția datelor cu caracter personal 133/2011

122 Art. 8 (5), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

123 http://justice.gov.md/public/files/transparența_in_procesul_decizional/coordonare/2017/iulie/11/2017_07_11_proiect_lege_ONG_final.pdf

124 <https://promolex.md/9842-tentativa-de-a-limita-finantarea-din-exterior-a-ong-urilor-pune-in-pericol-functionarea-democratiei-in-republica-moldova-si-nu-poate-fi-acceptata-sub-nicio-forma/?lang=en>

125 <https://twitter.com/AndrianCandu/status/992133673880293376>

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 5:

- Asigurarea transparenței procesului decizional, de către toate instituțiile publice, prin utilizarea adecvată a modalităților prevăzute de mecanismul de consultare publică, informare direcționată și respectare a termenelor legale pentru toate etapele de consultare a proiectelor de decizie.
- Reglementarea transparenței procesului decizional în cadrul parlamentului prin stabilirea unor etape, termene și modalități de consultare similare celor prevăzute în legea privind transparența procesului decizional.
- Asigurarea bunei administrări interne a instituțiilor publice care să asigure implementarea corectă a legislației privind furnizarea informațiilor de interes public.
- Reglementarea și aplicarea sancțiunilor pentru persoanele responsabile de încălcarea cerințelor de transparență și acces la informație.
- Implementarea sistemului informațional e-legislație și asigurarea accesului publicului la acesta.

4.6 Libertatea de exprimare

STANDARD I. ORICE PERSOANĂ ARE DREPTUL LA LIBERTATEA DE OPINIE ȘI DE EXPRIMARE.

Orice persoane își poate exprima liber opiniile, dar spațiul de exprimare este limitat la câteva medii care nu sînt supuse controlului politic. OSC-urile critice și vocale au devenit ținta campaniilor de denigrare. Discursul de ură este un fenomen răspîndit, care practic nu este sancționat.

Orice persoană (fizică sau juridică) are dreptul la libertatea de exprimare. Acest drept cuprinde libertatea de a căuta, de a primi și de a comunica fapte și idei.¹²⁶ Grupurile neformale se bucură de libertate de exprimare, în virtutea dreptului fiecărui individ din grup. Legislația nu impune bariere privind libera utilizare a oricăror mijloace media pentru recepționarea sau diseminarea de informații.

În practică, exprimarea opiniilor nu este lipsită de consecințe. O mare parte din societatea moldovenească demonstrează un nivel redus de acceptare a opiniilor critice. Forțele politice populiste, folosesc această stare de fapt pentru a atrage electoratul și astfel promovează indirect cultura intoleranței. 34% din respondenții chestionați, consideră că OSC-urile nu-și pot exprima liber opinia critică la adresa autorităților. 75% din respondenți au exprimat opinii critice față de autoritățile publice, iar 44% din aceștia au fost presați după ce și-au expus opinia. În ultimii ani, din cauza opiniilor exprimate față de un șir de legi adoptate de Parlament, OSC-urile au devenit ținta campaniilor de denigrare din partea politicienilor, demnitarilor și a grupurilor media, bloggerilor, vlogerilor și trolilor controlați de politicieni. Atacurile din spațiul informațional au ca efect inducerea unei stări de frică în societate, iar multe organizații preferă să se autocenzureze pentru a fi scutite de atacuri.

¹²⁶ Art. 3 (1), Legea cu privire la libertatea de exprimare 64/2010

Pe 10 iulie 2017 Procuratura Generală a invitat reprezentanții Amnesty International Moldova pentru a discuta propuneri de consolidare a relațiilor de cooperare. În cadrul ședinței, reprezentanții Procuraturii au recomandat organizației să își coordoneze rapoartele cu Procuratura înainte de a le face publice.¹²⁷

Accesul OSC-urilor la mass-media este destul de segmentat și restricționat. Principalele posturi TV cu acoperire națională sînt deținute sau afiliate politic, iar accesul în emisia acestora este restrîns pe criterii de preferințe politice. Agenda informațională publică Media online este influențată în mare măsură de activitatea unor surse online, cu proprietari și interese obscure, care stabilesc în mare măsură agenda informațională publică. În aceste condiții, spațiul de exprimare al OSC-urilor este limitat la propriile site-uri și cîteva posturi TV și radio încă deschise la un spectru larg de opinii și viziuni.

După ce a criticat deschis acțiunile unui minister, un OSC nu a mai avut acces timp de 2 ani de zile la anumite posturi TV, nici măcar prin publicitate socială pentru care era dispus să plătească.

Discursul de ură, în diferite forme de manifestare este interzis¹²⁸, iar acțiunile intenționate îndreptate spre ațîțarea vrajbei, diferențierii sau dezbinării naționale, etnice, rasiale sau religioase constituie infracțiune¹²⁹. În anul 2018, pe parcursul a 6 luni, Asociația Promo-LEX a identificat¹³⁰ 457 de cazuri de discursuri de ură în spațiul informațional. Astfel de cazuri rămîn de obicei nesancționate, din cauza formulărilor ambigui din legislație și neînțelegerii fenomenului de către instituțiile abilitate. Jurisprudența națională în cazurile de discurs de ură este redusă și oferă mai mult contraexemple ale felului cum ar trebui tratat acest fenomen.

În septembrie 2012, într-un interviu televizat, episcopul Marchel al Eparhiei de Bălți și Fălești a Mitropoliei Moldovei a declarat că 92% din gay sunt purtători de HIV și SIDA și, din acest motiv, trebuie interzis ca aceștia să lucreze în instituțiile de învățămînt, precum și în structurile de sănătate și alimentație publică. În anul 2015, Curtea Supremă de Justiție l-a achitat, menționînd că discursul episcopului se referă la modul său de manifestare a convingerilor religioase și se încadrează în libertatea de exprimare.¹³¹

127 <https://www.privesc.eu/Arhiva/77141/Sedinta-comuna-pe-teme-de-actualitate-cu-participarea-conducerii-Procuraturii-Generale-si-reprezentantilor-Amnesty-International-in-Moldova>, <https://amnesty.md/en/media/procuratura-general-a-incearca-sa-intimideze-si-sa-descalifice-profesional-miscarea-amnesty-international-2/>

128 Art. 32(3) Constituția Republicii Moldova, Art. 2, Legea cu privire la libertatea de exprimare 64/2010, Art. 2, Legea cu privire la asigurarea egalității 121/2012, Art. 2, Legea cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați 5/2006, Art. 54, Încălcarea legislației cu privire la cultele religioase, Art. 69 Injurii și Art. 354 Huliganismul nu prea grav, Codul Contravențional,

129 Art. 346, Codul Penal al Republicii Moldova

130 Promo-LEX, Discursul de ură și instigare la discriminare în spațiul public și mass-media din Republica Moldova, 2018, https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/11/A4_ura_web.pdf

131 https://gdm.md/files/decizie_csj_marchel.pdf

STANDARD II. STATUL FACILITEAZĂ ȘI PROTEJEAZĂ LIBERTATEA DE OPINIE ȘI EXPRIMARE.

Există cazuri de suprimare a libertății de opinie și de exprimare, inclusiv prin limitarea opiniilor pluraliste în mass-media sau campaniile de denigrare, iar instituțiile competente ale statului, nu întreprind măsuri pentru protejarea acestora.

OSC-urile gestionează pagini web sau pe rețele sociale, care nu fac obiectul reglementărilor aplicabile instituțiilor media. Nu există obstacole legale pentru utilizarea internetului sau altor mijloace de comunicare cu scopul exprimării de opinii. Spațiul virtual este totuși bruiat de falsuri răspândite de troli sau clone ale site-urilor media sau OSC. În anul 2017, un șir de mesaje exprimate pe Facebook au servit drept temei pentru pornirea urmăririi penale pentru pregătirea de dezordini în masă.¹³²

În 2017, câteva organizații media au lansat portalul <https://stopfals.md/> - campanie **împotriva informațiilor false și tendențioase STOP FALS!** În septembrie 2017, a apărut clona <https://stopfals.com/> care a preluat neautorizat logotipul și disclaimerul campaniei și a devenit sursă de știri false și informații distorsionate¹³³.

În practică nu au fost înregistrate cazuri de blocare a media online sau offline, dar activiștii denunță des atacuri cibernetice asupra e-mailurilor, site-urilor sau altor resurse web. Un caz excepțional a avut loc în luna mai 2018, când tirajul ziarului regional "Cuvântul" a fost sechestrat de poliție pe motiv că acesta ar fi fost transportat fără acte de însoțire¹³⁴.

Mediul de activitate al mass-media este vulnerabil - politica redacțională este influențată de interesele finanțatorilor, iar entitățile media sînt supuse sistematic atacurilor din partea a diverși actori sociali. În 2017-2018, Republica Moldova a căzut 5 poziții de pe locul 76 pe 81 în Indexul Libertății Presei. Cenzura este interzisă¹³⁵ în mijloacele de informare publică, iar aplicarea cenzurii și împiedicarea sau intimidarea activității mass-media sînt infracțiuni¹³⁶. Cu toate acestea, politica redacțională a mai multor media este susceptibilă de practici contrare legii și eticii jurnalistice.

În septembrie 2018 echipa redacțională a postului 10TV a denunțat cenzura impusă de proprietarul postului și a demisionat în corpore¹³⁷.

Confidențialitatea surselor de informație ale jurnaliștilor este protejată prin lege¹³⁸. Totodată, răspîndirea deliberată a informațiilor mincinoase defăimătoare este o contravenție¹³⁹ pedep-

132 https://www.rise.md/articol/ministerul-interceptarilor/?fbclid=IwAR2YlhpYsdLBIzsrhHggjuFXmM6T7AiL5DZB82DAUvU9S2YX_s6oVfsx-hA

133 <https://stopfals.md/ro/article/falsul-si-furtul-de-image-utilizate-in-scop-de-manipulare-180048>
<http://www.api.md/news/view/ro-atentie-incercare-de-detinere-a-campaniei-stop-fals-1693?v=1510761685>

134 API, Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2018 – 3 mai 2019), 2019, http://api.md/upload/PDF/Memoriu_ZLP_final.pdf

135 Art. 34(5) Constituția Rep. Moldova, Art. 1(2) Legea presei 243/1994, Art. 5 Legea cu privire la libertatea de exprimare 64/2010,

136 Art. 180¹. Împiedicarea intenționată a activității mass-media sau intimidarea pentru critică și Art. 180² Cenzura, Codul Penal,

137 <http://media-azi.md/ro/stiri/demisia-corpore-echipei-10tv-%C3%AEntre-cenzura-ce-ar-fi-fost-impus%C4%83-de-conducerea-postului-%C8%99i>

138 Art. 13, Legea cu privire la libertatea de exprimare 64/2010, Art. 18 Nedivulgarea sursei de informație, Legea presei 243/1994,

139 Art. 70 Calomnia, Codul Contravențional,

sită cu amendă, muncă în folosul comunității sau cu privarea dreptului de a deține anumite funcții pînă la un an. În anii 2017-2018 nu au existat cazuri de jurnaliști sancționați sau redacții media percheziționate, însă există dosare și procese de judecată pe care le au cu diferite instituții, inclusiv presiuni pentru divulgarea surselor de informații.

După ce a publicat date despre sursa banilor aduși în campania electorală de președintele Igor Dodon, grupului de investigații Rise Moldova, i-a fost intentat un proces de judecată cu scopul de a afla sursa. Instituția a preferat să nu divulge sursa informației, chiar dacă va pierde procesul de judecată.¹⁴⁰

Jurnaliștii au fost vizați de atacuri verbale dar și de măsuri restrictive din partea unor instituții publice.

În anul 2017, administrația Președintelui Republicii Moldova a interzis accesul unui jurnalist¹⁴¹ la evenimentele de presă ale Președinției, după ce acesta i-a adresat Președintelui o întrebare incomodă.

În anul 2018, a intrat în vigoare Legea privind protecția avertizorilor de integritate¹⁴², dar fără un cadru normativ pentru asigurarea funcționalității legii. De la intrarea în vigoare a legii, nu au existat cazuri oficiale privind avertizori de integritate. În anii 2017-2018, două cazuri de rezonanță referitoare la persoane asimilate de opinia publică unor avertizori de integritate, nu au ajuns în vizorul autorităților competente¹⁴³, iar persoanele vizate au fost condamnate penal la începutul anului 2019¹⁴⁴.

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 6:

- Aplicarea de către instituțiile specializate a sancțiunilor pentru instituțiile media care încalcă legislația și deontologia jurnalistică.
- Introducerea de către guvern, a unui modul educațional obligatoriu privind toleranța și libertatea de exprimare în curriculumul Academiei de Administrație Publică pentru instruirea funcționarilor publici.
- Dezvoltarea prin intermediul instituțiilor specializate ale statului, de instrumente și mecanisme practice pentru prevenirea și sancționarea discursului de ură în practică, inclusiv a celui proliferat de persoane oficiale.
- Adoptarea unui cadru normativ funcțional de implementare pentru protejarea avertizorilor de integritate.

¹⁴⁰ <https://www.rise.md/articol/procesul-cu-presedintele/>

¹⁴¹ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/jurnalistul-constantin-grigorita-reclama-ca-i-s-a-interzis-din-nou-accesul-la-un-eveniment-al-presedintiei-2>

¹⁴² Legea privind avertizorii de integritate 122/2018

¹⁴³ <http://moldovacurata.md/news/view/cum-sunt-protejati-avertizorii-de-integritate-de-institutiile-statului-discutii-organizate-de-api-si-moldova-curata>

¹⁴⁴ <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/gheorghe-petic-condamnat-de-prima-instata-la-3-ani-si-sase-luni-de-inchisoare>, <https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/sergiu-cebotari-a-parasit-r-moldova-inainte-de-pronuntarea-sentintei>

4.7 Dreptul la viață privată

STANDARD I. TOATĂ LUMEA SE BUCURĂ DE DREPTUL LA CONFIDENȚIALITATE ȘI LA PROTECȚIA DATELOR.

Cadrul legal oferă protecție pentru confidențialitatea și protecția datelor cu caracter personal.

Dreptul la respectarea vieții intime, familiale și private, a domiciliului și a corespondenței este protejat¹⁴⁵ pentru orice persoană și nu poate fi supus imixtiunilor arbitrare sau ilegale, fie în mediul fizic sau virtual¹⁴⁶.

Protejarea datelor cu caracter personal face obiectul unei legi speciale¹⁴⁷, aplicabilă în raport cu orice persoană fizică sau juridică de drept public sau de drept privat. Legea reglementează modalitatea de prelucrare, stocare, și utilizare a datelor cu caracter personal, iar încălcarea prevederilor legale este sancționată contravențional¹⁴⁸. Monitorizarea și controlul respectării legislației sînt atribuția Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal. OSC-urile sînt protejate în egală măsură cu alte persoane juridice și sînt supuse aceluiași obligații și rigori care vizează datele cu caracter personal.

Reprezentanții OSC-urilor au fost ocoliți, de practica publicării "anonime" în mass-media a imaginilor din viața privată a politicienilor și altor figuri publice, fără consecințe de ordin legal pentru cei care le publică.

STANDARD II. STATUL PROTEJEAZĂ DREPTUL LA VIAȚA PRIVATĂ A OSC-URILOR ȘI A PERSOANELOR ASOCIATE

Dreptul la viață privată a persoanelor asociate OSC-urilor a fost afectat de un număr foarte mare de interceptări dispuse în procedură legală de instituțiile statului.

Obligația de raportare a OSC-urilor către instituțiile de stat include informația fiscală, situația financiară, statistica consumurilor și cheltuielilor. Rapoartele standard nu presupun furnizarea de date sau informații personale care ar afecta viața privată a membrilor, donatorilor sau persoanelor cu funcții din cadrul asociației. Informația cu caracter personal pe care o gestionează organizațiile este supusă procedurilor specifice de prelucrare, stocare și utilizare, iar organizația gestionară este supusă obligației de a se înregistra ca operator de date cu caracter personal, ceea ce multe OSC-uri fac.

Supravegherea cu mijloace tehnice, interceptarea comunicărilor sau percheziționarea sînt măsuri speciale de investigație¹⁴⁹ care se efectuează în cadrul urmăririi penale doar cu autorizarea judecătorului de instrucție, la demersul procurorului¹⁵⁰. OSC-urile și reprezentanții

145 Art. 28 Viața intimă, familială și privată, Constituția Republicii Moldova,

146 Art. 177 Încălcarea inviolabilității vieții personale, Art. 178 Violarea dreptului la secretul corespondenței, Art. 179 Violarea de domiciliu, Art. 193 Tulburarea de posesie, Art. 197 Distrugerea sau deteriorarea intenționată a bunurilor, Art. 260¹ Interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice, Codul Penal al Republicii Moldova,

147 Legea privind protecția datelor cu caracter personal 133/2011,

148 Art. 74¹ Prelucrarea datelor cu caracter personal cu încălcarea legislației privind protecția datelor cu caracter personal, Art. 74² Refuzul de a furniza informații sau împiedicarea accesului personalului Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal, Art. 74³ Neîndeplinirea deciziilor Centrului Național pentru Protecția Datelor cu Caracter Personal Codul Contravențional,

149 Cap III, Codul de procedură penală, Legea privind activitatea specială de investigații 59/2012,

150 Art. 18 Măsurile speciale de investigații 59/2012,

acestora sînt supuse regimului legal general și se bucură de toate garanțiile legislației procesual penale¹⁵¹. În anul 2017, președintele CRJM a găsit în oficiul său două dispozitive de interceptare a comunicărilor. i. O investigație a RISE Moldova¹⁵² a confirmat interceptarea convorbirilor mai multor lideri de OSC-uri alături de activiști și politicieni începînd cu anul 2017. În opinia publică, există convingerea că mijloacele de comunicare pot fi și sînt ușor de interceptat. Conform unei analize efectuate de CRJM, în Republica Moldova în anul 2014 rata interceptărilor per capita era de 40 de ori mai mare decît în Marea Britanie. Din 2014 pînă în 2018 numărul interceptărilor în Republica Moldova s-a dublat. În anul 2017¹⁵³, judecătorii au autorizat 11033 de demersuri de interceptare a convorbirilor telefonice, iar în anul 2018 - 12128 de demersuri, cu o rată de autorizare de 97,5% din cererile depuse. Doar în 4% din cazurile de interceptare, persoanele sînt informate de către procurori că au fost interceptate, după ce măsura încetează¹⁵⁴.

În anii 2017-2018 nu au fost reclamate cazuri de percheziție a sediilor OSC-urilor sau domiciliilor reprezentanților. Mai mulți reprezentanți ai OSC-urilor și jurnaliștii de investigație au semnalat că au fost ținta atacurilor organizate de spargere a serverelor, conturilor pe Facebook și e-mail, dar originea și scopul acestora rămîn necunoscute sau neconfirmate. Pentru a preveni astfel de cazuri, OSC-urile întreprind măsuri pentru securizarea datelor – securizarea accesului electronic la server, comunicarea criptată, chaturi securizate.

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 7:

- Investigarea de instituțiile abilitate a cazurilor de tentativă de spargere a sistemelor electronice, supraveghere și alte ingerințe în viața privată.
- Asigurarea, de către Procuratura generală, a transparenței informației despre utilizarea mijloacelor de investigație specială de interceptare și supraveghere.
- Asigurarea, de către Procuratura generală, a informării post-factum de către procurori a persoanelor interceptate în 100% din cazurile de interceptare a convorbirilor.

151 Art. 7 Legalitatea procesului penal, Art. 8 Prezumția nevinovăției, Art. 9 Egalitatea în fața legii și a autorităților, Art. 10 Respectarea drepturilor, libertăților și demnității umane, Art. 11 Inviolabilitatea persoanei, Art. 12 Inviolabilitatea domiciliului, Art. 13 Inviolabilitatea proprietății, Art. 14 Secretul corespondenței, Art. 15 Inviolabilitatea vieții private, Codul de procedură penală

152 https://www.rise.md/articol/ministerul-interceptarilor/?fbclid=IwAR2YlhpYsdLBIzsrhHggjuFXmM6T7AiL5DZB82DAUvU9S2YX_s6oVfsx-hA

153 CRJM, Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor, 2018, https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/04/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf

154 <http://sic.md/cum-comunica-statul-despre-interceptarile-telefonice/>, <https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/07/119-7.pdf>

4.8 Obligația statului de a proteja

STANDARD I. STATUL PROTEJEAZĂ OSC-URILE ȘI PERSOANELE ASOCIATE CU OSC-URILE DE INTERFERENȚE ȘI ATACURI.

Instituțiile statului au progresat în protejarea întrunirilor LGBT. În rest, instituțiile statului sînt percepute mai degrabă ca ineficiente sau chiar ca sursă de interferențe și atacuri.

Obligația statului de a proteja, implică atît obligații pozitive, cît și negative pentru autoritățile publice în raport cu OSC. Autoritățile publice au obligația de a se abține de la interferențe cu drepturile și libertățile OSC-urilor și a persoanelor asociate. Autoritățile publice nu pot interveni în organizarea internă a unei OSC¹⁵⁵, nu pot pune în discuție oportunitatea¹⁵⁶, forma, locul și condițiile de desfășurare a unei întruniri, iar orice organizație are dreptul la libera exprimare în forma și conținutul liber ales. Participarea la activitatea OSC-urilor nu poate servi drept temei pentru limitarea în drepturi sau pentru acordarea de privilegii. În plus, orice cerință de a indica în documentele oficiale calitatea de membru al unei asociații este inadmisibilă¹⁵⁷.

OSC-urile și persoanele asociate, au la dispoziție căi de atac împotriva deciziilor prin care le-au fost restrînse sau încălcate drepturile: organizația poate ataca în instanța de judecată refuzul de a înregistra asociația în 30 de zile de la data comunicării, hotărîrea de judecată privind dizolvarea asociației, respingerea solicitării privind atribuirea statutului de utilitate publică¹⁵⁸, sau hotărîrea judecătorească privind interzicerea ori modificarea condițiilor unei întruniri¹⁵⁹. OSC-urile, în special cele care fac litigare strategică, au posibilitatea de a reprezenta în instanță beneficiari ale căror drepturi au fost încălcate.

Statul este obligat să intervină activ prin intermediul autorităților competente (forțe de ordine, organe de anchetă, sau alte structuri specializate) pentru a proteja OSC-urile și persoanele asociate de atacurile și interferențele din partea terților sau a reprezentanților structurilor de stat. În practică, în cazurile în care OSC-urile au fost ținta unor atacuri sau interferențe, reacția instituțiilor publice nu a fost întotdeauna adecvată, și au întreprins doar măsuri superficiale. Întrebați dacă cunosc cazuri de hărțuire sau atacuri asupra OSC-urilor sau membrilor acestora, 44% din respondenți au spus că cunosc, iar 33% din respondenți au spus că OSC-urile pe care-l reprezintă a fost supus la presiuni sau interferențe ilegale. Întrebați dacă statul a luat măsuri pentru a-i proteja în cazurile de hărțuire sau atacuri, 0% din respondenți consideră că statul a luat măsuri, 59% nu cunosc ce a făcut statul, 41% consideră că statul nu a luat măsuri. Forțele de ordine au avut la rîndul lor evoluții antagoniste în asigurarea protecției fizice a reprezentanților OSC:

În anul 2018, pentru protecția marșului LGBT organizat în Chișinău, forțele de ordine au luat măsuri ample de siguranță, care pentru prima

155 Art. 3 (2), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

156 Art. 4, Art. 12 (4), Legea privind întrunirile 26/2008

157 Art. 3 (3), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

158 Art. 22, Art. 37, Art. 33¹ (9), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

159 Art. 15 Legea privind întrunirile 26/2008

dată nu au interferat cu bunul mers al întrunirii.

Tot în anul 2018, protestul permanent desfășurat în apropierea clădirii Parlamentului, de Grupul civic "OccupyGuguță" a fost atacat repetat (cortul a fost stropit cu substanțe necunoscute, bunurile și bannerul protestatarilor au fost sustrate). Forțele de ordine, deși erau prezente, n-au reușit să asigure protecția, iar cererile și plîngerile organizatorilor adresate mai multor instituții ale statului au rămas fără rezultat.

În anii 2017-2018 OSC-urile au fost ținta unui șir de atacuri în care au fost implicați oficiali de stat și instituții media formale și neformale. Atacurile s-au intensificat ca urmare a unor critici expuse de OSC-uri referitor la câteva legi adoptate în perioada vizată. ONG-urile au documentat peste 60 de situații în care OSC-uri independente sau reprezentanți ai OSC-urilor au fost supuse atacurilor verbale din partea politicienilor, bloggerilor, "experților" sau mass-media afiliată. 16% din respondenți s-au simțit vizați de discursuri de ură sau stigmatizare, iar lipsa de reacție din partea instituțiilor abilitate, încurajează perpetuarea situației. De curînd, aceeași retorică a fost remarcată într-un context formal, cînd un funcționar public a acuzat OSC-urile că ar fi "agenți străini" (un astfel de calificativ nu este definit legal).

În august 2018, liderii PPȘor au amenințat că dacă ajung la putere vor închide OSC-uri și pe unii jurnaliști. La același eveniment aceștia au agresat o jurnalistă. S-a făcut plîngere la procuratura, iar în răspunsul oficial se menționează că nu există motiv de investigație pentru că nu s-au găsit componente ale infracțiunii.

OSC-urile au acces la justiție și se adresează în instanțele de judecată, însă condițiile de care beneficiază sînt în limita cadrului de calitate, în general îndoielnică, a justiției din Republica Moldova. Un sondaj¹⁶⁰ efectuat în rîndul avocaților în anul 2018 a arătat că doar 35% din respondenți au considerat că soluțiile judecătorilor sînt echitabile și adoptate fără influențe din exterior, 81% au apreciat că judecătorii nu sînt independenți, iar 69,7% - că legea nu se aplică egal față de toți justițiabili.

OSC-urile cu experiență, întrețin în general, dialoguri cu structurile internaționale și folosesc pîrghiile internaționale pentru monitorizarea și remedierea situației interne, cum ar fi mecanismul atacării la CtEDO a hotărîrilor naționale sau raportare periodică la structurile internaționale (UPR¹⁶¹, CCPR¹⁶², ECRI¹⁶³, ș.a.). În martie 2017, un grup de OSC-uri au adresat partenerilor de dezvoltare o declarație comună privind înrăutățirea mediului de activitate a OSC-urilor și mass-media din Republica Moldova.¹⁶⁴

160 CRJM, Percepția avocaților cu privire la independența, eficiența și responsabilitatea justiției din Republica Moldova, 2018, <https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/02/2018-CRJM-Sondaj-Independenta-justitiei-EN.pdf>

161 <https://www.upr-info.org/en/review/Moldova-%28Republic-of%29>

162 <https://www.ohchr.org/en/hrbodies/ccpr/pages/ccprindex.aspx>

163 <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance>

164 Declarație cu privire la deteriorarea mediului de activitate al organizațiilor societății civile și mass-mediei în Republica Moldova http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/03/Declaratie-SocCi-Media-RM_03-03-2017-final_eng.pdf

STANDARD II. MĂSURILE UTILIZATE PENTRU COMBATAREA EXTREMISMULUI, TERORISMULUI, SPĂLĂRII BANILOR SAU A CORUPȚIEI SÎNT DIRECȚIONATE ȘI PROPORȚIONALE, ÎN CONFORMITATE CU ABORDAREA BAZATĂ PE RISC ȘI RESPECTÎND STANDARDELE PRIVIND DREPTURILE OMULUI ÎN PRIVINȚA LIBERTĂȚII DE ASOCIERE, ÎNTRUNIRE ȘI EXPRIMARE

Măsurile bazate pe legislația pentru combaterea terorismului sau spălării banilor a creat unele bariere administrative pentru OSC-uri la înregistrare sau la tranzacții bancare. Același context a fost speculat de liderii guvernamentali pentru a lansa campanii de denigrare la adresa OSC-urilor.

Legislația cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului¹⁶⁵ sau anticorupție¹⁶⁶ nu conțin prevederi care să restricționeze sau să împiedice direct desfășurarea activităților legitime ale OSC, iar OSC-urile nu sînt, în mod normal, ținta unor măsuri directe menite să combată aceste fenomene. Beneficiarii sau donatorii OSC-urilor nu sînt nici ei afectați direct de aceste prevederi. Totuși, la înregistrare, asociațiile sînt obligate¹⁶⁷ să prezinte *declarația cu privire la beneficiarul efectiv al persoanei juridice*. Declarația trebuie semnată de viitorul gestionar al fondurilor asociației, deși, de facto, nu este beneficiar efectiv al persoanei juridice. OSC-urile mai sînt afectate de măsurile de prevenire a spălării banilor, prin faptul că băncile comerciale blochează unele transferuri internaționale, iar pentru deblocare solicită din partea OSC-urilor documente confirmative (care includ documentația de proiect sau orice alte acte probatorii).

Conform informației oferite de o OSC din Chișinău, la restituirea unui sold de cîteva zeci de Euro, banca operatoare a solicitat documentele de proiect pentru a verifica existența soldului și a debloca transferul. Situații similare au fost confirmate și de alte OSC.

10% din respondenți au spus că în ultimii doi ani organizația lor a fost acuzată nejustificat de legături cu extremismul, corupție sau spălarea banilor. Aceste atitudini au fost întreținute inclusiv prin produse sociologice¹⁶⁸ sau mediatice¹⁶⁹ alimentate de actori politici.

Periodic, banca solicită statutul organizației, diferite certificate, buletinele de identitate ale persoanelor care activează în organizație, menționînd că organizația este în grupul de risc pentru spălarea banilor.

În perioada monitorizată,¹⁷⁰ Fundația "Open Dialog"¹⁷¹ (bazată în Varșovia și Bruxelles) a fost în epicentrul unui caz de interpretare abuzivă a legislației de spălare a banilor în privința unei OSC, pe larg dezbătut și mediatizat. Leadershipul politic și media afiliată au adus fundației acuzații tendențioase de spălare de bani, implicare în treburile interne și finanțarea unor

165 Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului 308/2017,

166 Legea integrității 82/2017,

167 Art. 5 și 14 Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului 308/2017

168 http://imas.md/pic/archives/2/Prezentare%20%5bbsp%5d%20Iulie%202017_English.pdf

169 CRJM, Radiografia atacurilor asupra organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova, 2018, http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/02/2018-02-21_radiografia-atac-ONGs_fin.pdf

CRJM, Radiografia atacurilor asupra organizațiilor neguvernamentale din Republica Moldova în 2018, 2019, http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/03/2019-03-20-timeline-atacs-OSC_2018_final.pdf

170 <https://reportaje.moldova.org/cazul-open-dialog/>

171 <https://en.odfoundation.eu/>

partide politice din Republica Moldova. Pe lângă confruntarea cu oponenții politici, guvernarea a încercat să utilizeze acest caz pentru legitimarea tendințelor de limitare a finanțării internaționale a OSC-urilor și de restricționare a implicării OSC-urilor în activități pe care le califica ca "politice". În noiembrie 2018, o comisie de anchetă a Parlamentului Republicii Moldova a prezentat un raport¹⁷² privind imixtiunea Fundației "Open Dialog" în care recomandă, printre altele, "perfecționarea legislației", care se referă la activitatea și finanțarea asociațiilor obștești cu scopul de a "elimina riscurile pentru securitatea statului" și a asigura o "veritabilă transparență financiară".

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 8:

- Aplicarea de către instituțiile de resort, a măsurilor efective de prevenire și protecție în toate situațiile de pericol la care sînt expuse OSC-urile și reprezentanții acestora (atacuri cibernetice, mediul online, întruniri publice, etc).
- Revizuirea criteriilor pentru încadrarea organizațiilor în grupul de risc pentru spălarea banilor, cu scopul de a elimina practicile nejustificate ale băncilor comerciale de blocare a transferurilor internaționale bazate pe relații contractuale cu finanțatorii internaționali.
- Revizuirea noțiunii de beneficiar efectiv al OSC în conformitate cu sensul lexical și logic al noțiunii pe care o implică Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului.

¹⁷² <https://deschide.md/ro/stiri/politic/39733/EXCLUSIV--Raportul-integral-al-comisiei-%E2%80%9EOpen-Dialog%E2%80%9D-inclusiv-paginile-SECRETE.htm>

4.9 Suportul acordat de stat

STANDARD I. EXISTĂ O SERIE DE MECANISME DE STAT DIFERITE ȘI EFICIENTE PENTRU SPRIJINIREA FINANCIARĂ ȘI ÎN NATURĂ A OSC-URILOR

Statul a dezvoltat mai multe mecanisme de sprijinire financiară a OSC-urilor, dar per ansamblu, acestea sînt deocamdată modeste ca volum de beneficii și eficiență.

OSC-urile pot fi susținute financiar din bugetului de stat¹⁷³ prin mecanisme care includ granturi, desemnarea procentuală, procurarea de servicii de la OSC, comanda socială sau alocații directe pentru subvenționarea unor OSC. O altă posibilitate legală de susținere a OSC-urilor este sprijinul în natură, pe care l-au solicitat 6% din respondenți.

Suma totală oferită din bugetul de stat pentru OSC-uri a fost în 2017 de 1,9 milioane de Euro, iar în 2018, de 2,4 milioane Euro¹⁷⁴ - deși în creștere, este totuși o sursă relativ modestă. Cea mai mare parte a acestor surse au fost direcționate de APC prin intermediul programelor de finanțare a proiectelor în domeniile tineret, cultură, sănătate, social și diasporă pentru cîteva zeci de OSC. Există o linie de finanțare deschisă și pentru proiecte de mediu, care în ultimii ani a fost oferită doar instituțiilor de stat¹⁷⁵.

În APL de nivel 1 și 2 există practici izolate de finanțare a OSC, prin diferite modele orientate pe proiecte mici. Bugetarea civică (100 mii Euro în 2017 și 150 mii Euro în 2018) oferită de Primăria m. Chișinău, programul de finanțare instituit de Consiliul Raional Ialoveni, sau granturile oferite de primăria m. Bălți sînt printre puținele exemple de acest fel.

Autoritățile publice pot oferi și ajutor în natură pentru OSC-uri. Acest tip de ajutor este mai puțin valorificat și se întâlnește mai ales prin oferirea de folosință gratuită a spațiilor pentru activitățile asociațiilor.

În anul 2017, a început să funcționeze mecanismul de desemnare procentuală 2%. În 2017, 302 organizații au beneficiat de circa 210 mii Euro, iar în anul 2018, 393 de organizații - de circa 290 mii Euro¹⁷⁶. Mecanismul este puțin cunoscut de publicul larg și a avut deficiențe de informare sau transparență. Mecanismul este departe de funcționalitatea optimă și de potențialul maxim de venituri pe care le poate genera. În anul 2018, numărul celor care au direcționat bani prin intermediul mecanismului 2% a constituit aproximativ 13% din numărul total al contribuabililor care au depus declarațiile cu privire la impozitul pe venit în termen¹⁷⁷.

173 Legea bugetului de stat, Legea privind achizițiile publice 131/2015, Legea cu privire la parteneriatul public-privat 179/2008, HG privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret 1213/2010, Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor, Regulamentul cu privire la modul de finanțare din bugetul de stat a proiectelor culturale desfășurate de asociațiile obștești, adoptat prin HG 834/2014, Regulamentul pentru desfășurarea programului național de granturi mici în domeniul îmbătrînirii active,

174 ECNL, Finanțarea directă a OSC de către stat în Republica Moldova, 2018, <http://ivcmoldova.org/wp-content/uploads/2018/09/Finantarea-directa-a-OSC-in-RM.pdf>

175 <http://www.madrm.gov.md/ro/content/fondul-ecologic-na%C8%99Bional>

176 SFS, Raport de activitate al Serviciului Fiscal de Stat pentru anul 2018, 2019, http://www.fisc.md/raport_activitate_SFS.aspx?file=11802

177 CRJM, Raport Doi ani de implementare a mecanismului 2% în Republica Moldova, 2019 <https://crjm.org/bilantul-celui-de-al-doilea-an-de-implementare-a-mecanismului-2/>

În anul 2018 au intrat în vigoare noile prevederi¹⁷⁸ cu privire la antreprenoriat și întreprinderi care permit OSC-urilor să desfășoare activitatea de antreprenoriat social. Totuși, cadrul normativ-legislativ încă nu oferă antreprenorilor sociali suficiente beneficii, așa că domeniul rămâne în linii mari neexploatat.

Există o practică limitată de contractare de către stat a serviciilor OSC. Oferta de servicii medicale a OSC-urilor este valorificată de mai mulți ani. În 2017 și 2018, CNAM a contractat cîte 15 OSC-uri prin sistemul de asigurări obligatorii de asistență medicală¹⁷⁹. Contractarea de către stat a serviciilor sociale ale OSC-urilor este mult mai limitată; serviciul de asistență telefonică a copilului și serviciul de asistență telefonică gratuită pentru victimele violenței în familie și violență față de femei sînt printre puținele exemple de acest fel. Contractarea serviciilor de la OSC-uri se poate face prin procedură de achiziții și este marcată de mai multe probleme. Cel mai des, sarcina contractării serviciilor revine APL, care nu dispune de resursele necesare. Mecanismul legal de procurare a serviciilor de la organizații non-profit este neclar¹⁸⁰ și lipsesc modele bine conturate, iar oferta de servicii sociale nu este bine dezvoltată. Documentația solicitată nu este adaptată la OSC; două din documentele solicitate în procesul de achiziții: certificatul bancar (cu garanție bancară de maxim 10% pentru applicant) și certificatul de bună executare a contractului (cu garanție bancară de maxim 15% pentru câștigător), la care se adaugă plata post-factum pentru servicii, au creat obstacole pentru OSC-uri fără rezerve financiare disponibile.

STANDARD II. SPRIJINUL ACORDAT DE STAT PENTRU OSC-URI ESTE GUVERNAT DE CRITERII CLARE ȘI OBIECTIVE ȘI ALOCAT PRINTR-O PROCEDURĂ TRANSPARENTĂ ȘI COMPETITIVĂ

Nu există un cadrul normativ unic cu criterii clare și obiective pentru alocarea transparentă și competitivă a sprijinului acordat de stat pentru OSC-uri.

Mecanismele de distribuire a suportului de stat în bani sau în natură, au la bază un set divers de reguli, iar procedurile de aplicare la finanțare diferă între autorități. De exemplu, regulamentele de finanțare a proiectelor pentru tineret și cultură conțin referințe¹⁸¹ la principiile de transparență, diversitate, responsabilitate și liberul acces, însă lipsește un cadru general cu norme și standarde care să reglementeze toate procedurile de selectare, monitorizare și evaluare a finanțărilor OSC-urilor de către stat. Prezența reprezentanților OSC-urilor la selectarea proiectelor este prevăzută expres doar în unele regulamente (proiecte în domeniul îmbătrînirii active¹⁸² sau de tineret). În rest, detaliile de organizare a proceselor sînt lăsate la discreția autorităților gestionare. 31% din organizațiile chestionate, au aplicat în ultimii ani, la finanțare de stat, iar 38% consideră că procedura a fost netransparentă.

La sfîrșitul anului 2018, Cancelaria de Stat a lansat în premieră licitații pentru achiziționare de la OSC-uri a serviciilor de expertizare și evaluare a politicilor publice, în 8 loturi, în valoare

178 Legea pentru modificarea și completarea unor acte legislative 223/2017

179 <http://cnam.md/httpdocs/editorDir/file/doc/2018/Lista%20institu%C5%A3iilor%20medico-sanitare%20contractate%20de%20CNAM%20C3%AE%20anul%202018.pdf>, [http://cnam.md/httpdocs/editorDir/file/Institu%C5%A3iile%20medico-sanitare%20contractate%20de%20CNAM%20C3%AE%20anul%202017\(1\).xls](http://cnam.md/httpdocs/editorDir/file/Institu%C5%A3iile%20medico-sanitare%20contractate%20de%20CNAM%20C3%AE%20anul%202017(1).xls)

180 Legea cu privire la serviciile sociale 123/2010

181 Ordinul ministrului tineretului și sportului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de Granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor 165/2017, Regulamentul cu privire la modul de finanțare din bugetul de stat a proiectelor culturale desfășurate de asociațiile obștești, adoptat prin HG 834/2014,

182 HG cu privire la aprobarea Programului pentru integrarea problemelor îmbătrînirii în politici 406/2014

totală de circa 500 mii EURO¹⁸³. Ambiguitatea instrucțiunilor din termenii de referință și neclaritatea intenției autorităților au dus la un număr foarte mic de oferte și în final la suspiciuni privind selectarea organizațiilor contractate.

Concluziile unui studiu¹⁸⁴ recent identifică mai multe probleme referitoare la finanțarea de către stat a OSC. Deficiența de comunicare între APC și OSC este una dintre ele. Altă problemă major este lipsa unui cadru normativ unificat privind procedura de acordare a ajutorului de stat OSC-urilor. Majoritatea instituțiilor publice nu oferă suficientă informație despre programele de finanțare, termenul pentru concursuri nu este întotdeauna respectat; Alegerea liniilor și formei de finanțare se face fără consultare cu societatea civilă, iar unele OSC-uri nici nu cunosc despre posibilitatea de finanțare de către autoritățile publice. Monitorizare și evaluarea proiectelor nu se face în baza unui sistem organizat, raportarea financiară și narativă nu respectă un format unic, iar rapoartele cu rezultatele proiectelor nu sînt făcute publice.

STANDARD III. OSC-URILE SE BUCURĂ DE UN MEDIU FISCAL FAVORABIL

OSC-urile înregistrate beneficiază de unele facilități fiscale, dar legal și normativ ar putea fi îmbunătățit ținînd cont de valoarea publică pe care o aduc acestea.

Organizațiile necomerciale sînt scutite de impozitul pe venit, inclusiv pentru activitatea economică dacă aceasta corespunde cu scopurile statutare¹⁸⁵. Pînă la 01.01.2017, pentru a beneficia de scutirea de impozitul pe venit pentru activitatea economică organizația necomercială trebuia să depună o cerere la Serviciul Fiscal de Stat. Organizațiile necomerciale mai pot beneficia de cota zero TVA și facilități fiscale și vamale pentru finanțarea proiectelor care cad sub incidența tratatelor internaționale¹⁸⁶. La începutul anului 2019 lista acestor beneficiari¹⁸⁷ includea 306 proiecte implementate (majoritatea de OSC-uri). Totuși, procedura de înregistrare a proiectelor la cota TVA zero este una foarte anevoioasă. În anul 2018, acest instrument¹⁸⁸ a funcționat defectuos, pe fondul transferului responsabilităților de administrare de la CS la Ministerul Finanțelor.

Respondenții la chestionar consideră în proporție de 49% că beneficiile fiscale nu sînt suficiente pentru organizația lor. 28% consideră că beneficiile fiscale nu sînt suficiente pentru donatorii lor, iar 15% că sînt suficiente, în timp ce 57% nu știu sau n-au răspuns la această întrebare. 56% consideră că procedura de utilizare a avantajelor fiscale nu este simplă, iar 28% consideră că organizațiile nu cunosc beneficiile fiscale existente, alte 28% au considerat că organizațiile sunt conștiente și 44% nu au știut sau nu au răspuns.

OSC-urile pot obține statutul de utilitate publică¹⁸⁹, care este acordat de Comisia de certificare¹⁹⁰ de pe lîngă Ministerul Justiției. În anul 2018, Comisia de certificare a primit 66 de cereri

183 <https://e-licitatie.md/public/acquisition-view/2802>

184 Finanțarea directă a OSC de către stat în Republica Moldova, ECNL, 2018, <http://ivcmoldova.org/wp-content/uploads/2018/09/Finantarea-directa-a-OSC-in-RM.pdf>

185 Art. 52 Organizațiile necomerciale, Codul Fiscal al Republicii Moldova

186 HG cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte 246/2010

187 [http://www.legis.md/UserFiles/Image/RO/2018/mo333-335md/an_1_246\(2\).doc](http://www.legis.md/UserFiles/Image/RO/2018/mo333-335md/an_1_246(2).doc)

188 <http://amp.gov.md/portal/>

189 Cap. V, Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

190 <http://www.justice.gov.md/map.php?l=ro&idc=676>

de atribuire a statutului de utilitate publică, din care a aprobat 39 și a respins 27 de cereri din cauza neconformării cu cerințele legale. La începutul anului 2019, 133¹⁹¹ de organizații aveau acest statut. Certificatul de utilitate publică se eliberează pe un termen de 3 ani¹⁹², printr-o procedură, relativ simplă, și obligă organizațiile la depunerea anuală de rapoarte narative și financiare la autoritatea de înregistrare. Certificatul este util mai ales pentru organizațiile din domeniul social sau sportiv, pentru că facilitează primirea de finanțare sau spații pentru activități sportive din partea autorităților publice și subvenționare sau sponsorizare din partea agenților economici, care îl solicită la stabilirea relațiilor contractuale. În ultimii ani mai multe organizații au renunțat benevol la prelungirea statutului de utilitate publică, pentru că acesta nu le oferea avantaje.

STANDARD IV. ÎNTREPRINDERILE ȘI PERSOANELE FIZICE BENEFICIAZĂ DE AVANTAJE FISCALE PENTRU DONAȚIILE PE CARE LE FAC CĂTRE OSC.

Legea cu privire la filantropie nu oferă avantaje fiscale practice pentru eventualele întreprinderi donatoare. Persoanele fizice nu au dreptul la avantaje fiscale pentru donații,

Activitatea filantropică oferă formal¹⁹³ beneficii fiscale pentru donatorii - agenți economici. Persoanele fizice au fost lipsite de acest drept în anul 2016, după intrarea în vigoare a legislației privind desemnarea procentuală. Contribuabilii au dreptul să deducă fiscal donații (atât bănești, cât și ne-bănești) făcute în scopuri filantropice sau de sponsorizare pe parcursul anului fiscal, dar nu mai mult de 5% din venitul impozabil. Plafonul a fost modificat succesiv în ultimii ani de la 10%, la 2 % și în sfârșit la 5%, cât este și în prezent.

Cadrul legal actual nu încurajează agenții economici să desfășoare activitate filantropică. Eventualii donatori preferă să nu formalizeze donațiile pentru a evita birocrația fiscală împovărătoare. O analiză¹⁹⁴ arată că plafonul actual nu oferă de fapt nici un fel de facilități fiscale, chiar și deducerea de 10% din venitul impozabil fiind practic echivalente cu un beneficiu de 0 lei.

Legea oferă un cadru imprecis pentru filantropie, îmbinând inoportun activitățile de sponsorizare și filantropie, între care nu face o distincție clară. Legea instituie forma de organizație filantropică, care nu a fost utilizată de nici o organizație pînă în prezent și nu stabilește clar beneficiarii activității filantropice.

În condițiile actuale cei mai mari beneficiari de donații filantropice sînt partidele politice. În 2017, toate partidele au primit donații¹⁹⁵ în sumă de aproximativ 2,3 milioane Euro, iar în 2018 în sumă de 1,99 milioane Euro de la persoane fizice și juridice.

191 http://www.justice.gov.md/public/files/dir_prof_si_serv_jurid/LISTA.pdf

192 Art. 32² (2), Legea cu privire la asociațiile obștești 837/1996

193 Legea cu privire la filantropie și sponsorizare 1420/2002

194 Expert Grup, Mecanisme fiscale de stimulare a filantropiei, 2011, https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Mecanisme_fiscale_de_stimulare_a_filantropiei.pdf

195 Promo-LEX, Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova RETROSPECTIVA ANULUI 2017, 2018, https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/06/raport_finantarea_partidelor_2017_RO.pdf
Promo-LEX, Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova Semestrul I, anul 2018, 2018, https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/10/Raport_finantarea-partidelor_semestrul-I-2018.-RO.pdf

STANDARD V. LEGISLAȚIA ȘI POLITICILE STIMULEAZĂ VOLUNTARIATUL

Legea cu privire la voluntariat oferă un cadru care stimulează dezvoltarea voluntariatului. Totodată, cadrul legal impune rigori birocratice pe care unele OSC-uri le evită.

Cadrul legal și normativ pentru activitatea de voluntariat¹⁹⁶, a fost completat treptat în ultimii ani¹⁹⁷. Statutul de voluntar este definit în lege și prevede posibilitatea desfășurării activității de voluntariat în baza unui contract sau în afara acestuia (dacă implicarea acestuia nu depășește 20 de ore lunar). Activitatea de voluntariat este recunoscută formal numai în cadrul organizațiilor cu statut de instituție gazdă. OSC-urile care doresc să oficializeze implicarea voluntarilor, pot obține certificatul de instituție gazdă la Comisia de certificare de pe lângă MECC. La începutul anului 2019, circa 100 de OSC-uri aveau acest certificat. Instituția gazdă trebuie să elaboreze un program de trei ani de voluntariat, să întocmească contracte și carnete pentru voluntari și să țină registre de evidență a acestora. Începând cu anul 2019, acestea prezintă la MECC rapoarte anuale de activitate. 71% din respondenți nu s-au confruntat cu obstacole la implicarea voluntarilor.

Conform legii¹⁹⁸, în baza acordului cu instituțiile gazdă, instituțiile de învățământ superior acordă 5 credite de studiu transferabile pentru stagiile de practică în domenii de utilitate publică conexe profilului și specialității de studiu a voluntarului, iar voluntariatul poate fi considerat și vechime în muncă. Experiența de voluntar oferă unele mici facilități la obținerea căminului în perioada studiilor sau avantaje la angajare.

Legea voluntariatului¹⁹⁹ creează posibilitatea legală de către APL a scutirilor și înlesnirilor la plata taxelor locale pentru instituțiile gazdă de voluntari. Acest lucru însă nu a fost realizat deocamdată în practică. Legea mai include un capitol²⁰⁰ cu politici și măsuri de stimulare a voluntariatului, însă fără alocări financiare. Disfuncționalitatea mai multor mecanisme (evidența statistică, oferirea poliței medicale, restituirea cheltuielilor) și birocratizarea procesului de găzduire a voluntarilor determină mai multe organizații să nu dorească acest statut.

OSC-urile implică în activitatea lor voluntari naționali și internaționali. De asemenea, există practica plasării anuale a câteva zeci de voluntari moldoveni în alte state.

196 Legea voluntariatului 121/2010,

197 Regulament pentru implementarea legii voluntariatului, Regulament pentru Comisia de certificare a instituțiilor gazdă,

198 Art. 14 (6), Legea voluntariatului 121/2010

199 Art. 16, Legea voluntariatului 121/2010

200 Capitolul IV, Politici și măsuri de stimulare a voluntariatului, Legea voluntariatului 121/2010

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 9:

- Adoptarea unui mecanism cu condiții și proceduri uniforme de finanțare directă a OSC-urilor de către stat, care să prevadă implicarea reprezentanților OSC-urilor la stabilirea priorităților de finanțare, și la selectarea, monitorizarea și evaluarea programelor de finanțare (cu respectarea principiilor de transparență, acces egal la resurse și responsabilitate).
- Dezvoltarea la nivel național a mecanismelor de susținere a OSC-urilor de către APL pe baza celor mai bune practici naționale și internaționale.
- Alocarea constantă din Bugetul de stat a resurselor pentru contractarea serviciilor oferite de OSC, eventual cu alocarea banilor cu destinație specială în bugetele APL.
- Ajustarea procedurilor de achiziționare de servicii din bugetul de stat pentru a elimina barierele pentru OSC-uri (garanții bancare,).
- Informarea largă a populației de către Serviciul Fiscal de Stat și alte instituții responsabile, despre posibilitatea desemnării procentuale și popularizarea aspectelor care țin de procedura și rezultatele mecanismului de desemnare procentuală.
- Definitivarea cadrului normativ pentru activitatea de antreprenoriat social cu scopul de a impulsiona dezvoltarea instrumentului.
- Modificarea, de către parlament, a legii cu privire la filantropie, în sensul regîndirii mecanismului de compensare și stimulare a filantropiei, mărirea plafonului de deductibilitate inclusiv pentru persoanele fizice, clarificarea beneficiarilor activității filantropice și simplificarea procedurilor acordării facilităților fiscale.
- Simplificarea procedurii de înregistrare a proiectelor beneficiare de cota zero TVA și facilități fiscale și vamale.

4.10 Cooperarea Stat-OSC

STANDARD I. POLITICILE DE STAT FACILITEAZĂ COOPERAREA CU OSC-URILE ȘI PROMOVEAZĂ DEZVOLTAREA LOR

Documentele de promovare a dezvoltării societății civile (Strategia de Dezvoltare a Societății Civile și Planul de acțiuni) au avut eficiență redusă și au fost susținute cu puține resurse financiare sau umane din partea guvernului.

Dezvoltarea societății civile a făcut de-a lungul anilor, obiectului unui șir de strategii aprobate de Parlament (2009–2011, 2012–2015 și 2018–2020²⁰¹). Ultima Strategie de Dezvoltare a Societății Civile (pentru anii 2018–2020) a fost aprobată abia pe 23.03.2018, deși inițial era prevăzută pentru perioada 2017–2020²⁰². În acest fel anii 2016–2017 nu au avut formal acoperire într-un document de politici. Strategia a fost elaborată participativ de un grup de lucru intersectorial format din reprezentanții societății civile, guvernului și parlamentului, cu susținerea partenerilor de dezvoltare.

Planul de acțiuni al strategiei conține 98 de acțiuni²⁰³ (cu termene de realizare, responsabili și indicatori) distribuite pe trei obiective (i) Consolidarea cadrului normativ și instituțional al participării societății civile la elaborarea și monitorizarea politicilor publice, (ii) Sustenabilitatea financiară a societății civile și (iii) Dezvoltarea spiritului civic activ și a voluntariatului. 58 din cele 98 de acțiuni (59%) vor fi implementate "în limita resurselor disponibile". Pentru celelalte 40 de acțiuni a fost estimată o necesitate de 14,3 milioane lei, din care 8,7 milioane sînt prevăzuți din resurse bugetare, iar 5,6 milioane din alte resurse nespecificate.

Monitorizarea strategiei curente presupune rapoarte anuale și implică trei instrumente I. Comitetul de monitorizare a implementării, (12 membri: 3 - OSC, 3 - guvern, 3 - parlament și 3 - parteneri de dezvoltare (donatori internaționali, misiuni diplomatice și alte instituții internaționale); II. Audieri și dezbateri publice și III. Conferințe anuale organizate de parlament cu participarea societății civile. La mijlocul anului 2019, Comitetul de monitorizare a implementării încă nu fusese instituit. Evaluarea²⁰⁴ strategiei anterioare a arătat un nivel de implementare modest de circa 27% de acțiuni realizate și 9% - în proces de realizare.

STANDARD II. STATUL APLICĂ MECANISME SPECIALE PENTRU SPRIJINIREA COOPERĂRII CU OSC-URILE

Mecanismele speciale pentru sprijinirea cooperării dintre stat și OSC-uri au fost deficiente. Structurile create pentru cooperare au fost ineficiente și destul de ne-transparente.

O modalitate²⁰⁵ de cooperare cu societatea civilă sînt grupurile de lucru cu participarea reprezentanților APC și OSC. Grupurile sînt create pe termen scurt (pentru elaborarea sau consultarea proiectelor de politici), pe termen mediu (de exemplu, Grupul interministerial

201 Legea privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 51/2018

202 <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=VrbOG5tdGS8%3D&tabid=89&language=ro-RO>

203 Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020

204 OCT Caraseni, Raport de evaluare finală Implementarea Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile 2012–2015, 2016, <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=wxleK5LYa3M%3D&tabid=106&language=ro-RO>

205 Legea privind transparența în procesul decizional 239/2008

pentru monitorizarea și evaluarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă 2016-2020), sau permanent (Consiliul național pentru protecția drepturilor copilului²⁰⁶, Comitetul Național pentru Combaterea Traficului de Ființe Umane²⁰⁷). În anul 2018 a fost creată Direcția secretariate permanente în cadrul CS, care asigură asistența organizatorică, informațională și de ținere a lucrărilor de secretariat pentru organele consultative ale guvernului²⁰⁸. . Conform SDSC această structură trebuia să-și asume și coordonarea activități legate de colaborarea cu societatea civilă, ceea ce nu a fost realizat deocamdată. Activitatea direcției nu a fost mediatizată și rămîne obscură și opacă.

În general, participarea la lucrările diverselor organisme consultative este deschisă formal tuturor, iar OSC-urile se pot implica în funcție de experiența și expertiza pe care le dețin. Experiențele de cooperare în cadrul acestor formate diferă de la grup la grup și au succes variabil în privința influențării proiectelor de politici publice. 55% din respondenți au participat la lucrările unui organism consultativ, iar 49% consideră că organismul consultativ la care au participat a fost stabilit într-un mod transparent. De cele mai multe ori, participarea la grupurile consultative este o opțiune în primul rînd pentru organizațiile bazate în Chișinău, datorită proximității geografice de instituțiile APC și pentru că numărul OSC-urilor în Chișinău este mai mare decît restul Republicii Moldova.

Pentru facilitarea cooperării dintre stat și sectorul asociativ au fost create organisme consultative dintre guvern și societatea civilă. Consiliul Național pentru Participare²⁰⁹ este un organ consultativ a cărui componență nominală este aprobată prin hotărîre de guvern²¹⁰, dar cu criterii de selectare obscure. Ultimul mandat al CNP a expirat în aprilie 2019. În anul 2018 acesta s-a întrunit de 9 ori în ședință, dar activitatea CNP nu mai este reflectată din anul 2014 pe site-ul consiliului. Reprezentanții multor OSC-uri consideră că în anii 2017-2018 aceste organisme au fost quasi-inexistente și ineficiente. Aceștia pun la îndoială reprezentativitatea, imparțialitatea și transparența CNP, pe care îl văd ca un organism subordonat intereselor partidelor politice. Iar Consiliul Național al ONG²¹¹ este văzut ca o structură fragilă neinstituționalizată, cu putere mică de negociere și influență.

La nivel local, cooperarea dintre OSC-uri și APL este mult mai puțin dezvoltată decît la nivel central. În unele localități societatea civilă face încercări dispersate de creare a unui cadru de colaborare. În rest, necesitatea unei astfel de cooperări nu este conștientizată nici de autoritățile publice și nici de societatea civilă. APL preferă să se poziționeze în rolul de beneficiar al inițiativelor realizate cu efortul OSC-urilor.

O opinie răspîndită în rîndul OSC-urilor este că în ultimul timp, autoritățile „mimează o deschidere”, pentru că de multe ori contribuția OSC-urilor nu este luată în considerare la politicile aprobate, sau suferă schimbări radicale în parlament. Rezultatele chestionarului arată că 46% din respondenți consideră că deciziile organismului consultativ au fost luate în

206 <https://cnpdc.gov.md/ro/advanced-page-type/membrii-consiliului>

207 <http://antitrafic.gov.md/>

208 HG cu privire la modificarea unor hotărîri ale guvernului 915/2018

209 <http://www.cnp.md/>

210 HG cu privire la crearea Consiliului Național pentru Participare 11/2010, HG cu privire la modificarea anexei 1 la HG 11/2010, 233/2017,

211 <http://www.consiliulong.md/>

considerare la elaborarea politicilor publice.

În ultimii ani mai multe OSC-uri au remarcat că nu au mai fost invitate în diverse grupuri de lucru sau reuniuni, după ce au expus opinii critice la adresa autorităților. 50% din respondenți care au participat la grupuri de lucru, consideră că toate organizațiile vizate au avut șansa de a participa. La rândul lor, reprezentanții autorităților aleg să boicoteze evenimente ale OSC-uri incomode.

RECOMANDĂRI SPECIFICE PENTRU DOMENIUL 10:

- Alocarea de către guvern și parlament a suficiente resurse umane și financiare pentru asigurarea implementării Strategiei de dezvoltare a societății civile 2018-2020.
- Adoptare de către guvern a unor proceduri instituționale de colaborare directă și deschisă dintre Direcția Secretariate Permanente din Cancelaria de stat și OSC.
- Revizuirea de către guvern a formatului de funcționare a CNP pentru a asigura o transparență și reprezentativitate mai mare a sectorului asociativ în cooperarea cu APC.
- Dezvoltarea unui mecanism cadru de cooperare dintre OSC-uri și APC, APL de nivel 1 și 2, care să asigure reprezentativitatea, implicarea și dezvoltarea OSC-urilor locale.

V. CONCLUZII & RECOMANDĂRI

În anii 2017-2018, mediul de activitate al OSC-urilor din Republica Moldova a înregistrat deficiențe conform mai multor standarde de funcționalitate, iar dinamica principalilor indicatori sugerează o tendință negativă în acest sens. Legea cadru care asigură activitatea OSC-urilor este învechită moral, iar proiectul nou de lege promovat de reprezentanții OSC, trenea-ză în parlament după ce a fost votat în prima lectură la începutul anului 2018.

Înregistrarea OSC-urilor deși este posibilă în fiecare centru raional s-a confruntat cu pregătirea inadecvată a personalului, fapt care a determinat ca 88% din OSC-urile noi să prefere înregistrarea la Chișinău.

Cerințele administrative nu au creat dificultăți deosebite OSC-urilor la accesarea finanțărilor sau la raportare către instituțiile de stat. În schimb, a devenit problematică participarea OSC-urilor la procesele decizionale, unde instituțiile publice nu au asigurat transparență și implicare deplină. Cooperare dintre instituțiile de stat și OSC, în diverse formule, s-a produs mai mult formal, fără eficiență și a stîrnit dubii cu privire la reprezentativitate și transparență.

Libertatea de exprimare a OSC a fost afectată serios de restrîngerea mediilor de liberă exprimare. Un șir de atacuri sistematice din partea liderilor politici și a mass media afiliată politic au reușit să inducă frica și autocenzura în OSC-uri și societate, în general. Așteptările și încrederea OSC față de instituțiile de drept este aproape inexistentă, în condițiile în care acestea nu au fost capabile să ofere protecția necesară.

Programele de finanțare de stat, deși în creștere, nu reușesc să ofere un suport semnificativ OSC-urilor. Instrumentele alternative pentru generarea veniturilor, ca filantropia sau antreprenoriatul social sînt lipsite de un cadru de implementare adecvat. Astfel, OSC-urile rămîn în marea lor majoritate dependente de finanțarea externă pe bază de grant, în timp ce conducătorii statului și-au manifestat în mod repetat intenția de a restricționa activitatea OSC-urilor finanțate din exterior.

RECOMANDĂRI

- Adoptarea de către Parlament, a Legii privind organizațiile necomerciale în a doua lectură, fără modificări sau completări care ar afecta esența legii față de redacția adoptată și prezentată de guvern și cu consultarea publică largă a modificărilor.
- Instruirea personalului ASP din toate centrele teritoriale pentru a asigura aplicarea corectă a legii în procesul de înregistrare a OSC.
- Simplificarea procedurii de înregistrare a OSC și de verificare a denumirii direct la ghișeu de către ASP (cu posibilitatea verificării în avans online în Registrul de Stat al Persoanelor Juridice).
- Ajustarea cadrului normativ în sensul eliminării sau reducerii taxelor percepute de ASP de la OSC-uri pentru înregistrare și eliberarea de extrase sau alte servicii.
- Implementarea de către ASP, a unui sistem automatizat pentru înregistrarea

organizațiilor necomerciale, similar celui pentru organizații comerciale, care să simplifice procesul și să reducă timpul de înregistrare.

- Renunțarea definitivă din partea liderilor politici și a demnitarilor publici, la orice formă de încercare a restricționării activității OSC-urilor care beneficiază de asistență externă.
- Stoparea și sancționarea, de către instituțiile de stat competente, a atacurilor la adresa OSC-urilor și oprirea campaniei de denigrare și culpabilizare gratuită a acestora în spațiul informațional.
- Aprobarea de către APL și forțele de ordine (în special Carabinierii) a procedurilor de asistare și intervenție non-violente și non-intruzive cu întrunirile pașnice, bazate pe respectarea drepturilor omului, aplicate nediscriminatoriu indiferent de apartenența socială și politică a manifestanților.
- Eliminarea practicilor forțelor de ordine de a restricționa întrunirile pașnice sub pretextul desfășurării acțiunilor oficiale, și aplicarea prevederilor legale de limitarea accesului numai în locul și timpul desfășurării acțiunilor oficiale.
- Marcarea uniformelor polițiștilor și carabinierilor cu numere de identificare individuală vizibile.
- Asigurarea transparenței procesului decizional, prin utilizarea adecvată de către toate instituțiile publice a modalităților prevăzute de mecanismul de consultare publică, informare direcționată și respectare a termenelor legale pentru toate etapele de consultare a proiectelor de decizie.
- Reglementarea transparenței procesului decizional în cadrul parlamentului prin stabilirea unor etape, termene și modalități de consultare similare celor din legea privind transparența procesului decizional.
- Asigurarea bunei administrări interne a instituțiilor publice care să asigure implementarea corectă a legislației privind furnizarea informațiilor de interes public.
- Introducerea de către guvern, în curriculumul Academiei de Administrație Publică pentru instruirea funcționarilor publici a unui modul educațional obligatoriu privind toleranța și libertatea de exprimare,.
- Dezvoltarea prin intermediul instituțiilor specializate ale statului, de instrumente și mecanisme practice pentru prevenirea și sancționarea discursului de ură, inclusiv a celui proliferat de persoane oficiale.
- Adoptarea de către guvern și parlament a unui cadru normativ funcțional de implementare pentru protejarea avertizorilor de integritate.
- Asigurarea, de către procuratura generală, a transparenței informației despre utilizarea mijloacelor de investigație specială de interceptare și supraveghere.
- Asigurarea, de către procuratura generală, a informării post-factum de către procurori a persoanelor interceptate în 100% din cazurile de interceptare a convorbi-

rilor.

- Aplicarea, de către instituțiile de resort, a măsurilor efective de prevenire și protecție în toate situațiile de pericol la care sînt expuse OSC-urile și reprezentanții acestora (inclusiv în mediul online).
- Adoptarea, de către guvern, a unui mecanism cu condiții și proceduri uniforme de finanțare directă a OSC-urilor de către stat, care să prevadă implicarea reprezentanților OSC-urilor la stabilirea priorităților de finanțare, și la selectarea, monitorizarea și evaluarea programelor de finanțare (cu respectarea principiilor de transparență, acces egal la resurse și responsabilitate).
- Ajustarea procedurilor de achiziționare de servicii din bugetul de stat pentru a elimina barierele pentru OSC-uri .
- Informarea largă a populației de către Serviciul Fiscal de Stat și alte instituții responsabile, despre posibilitatea desemnării procentuale și popularizarea aspectelor care țin de procedura și rezultatele mecanismului de desemnare procentuală. Definitivarea, de către guvern, a cadrului normativ de implementare pentru activitatea de antreprenariat social cu scopul de a impulsiona dezvoltarea instrumentului.
- Modificarea, de către parlament, legii cu privire la filantropie, în sensul regîndirii mecanismului de compensare și stimulare a filantropiei, mărirea plafonului de deductibilitate inclusiv pentru persoanele fizice, clarificarea beneficiarilor activității filantropice și simplificarea procedurilor acordării facilităților fiscale.
- Alocarea de către guvern și parlament a suficiente resurse umane și financiare pentru asigurarea implementării Strategiei de dezvoltare a societății civile 2018-2020.
- Dezvoltarea de către guvern, a unui mecanism cadru de cooperare dintre OSC-uri și APC, APL de nivel I și 2, care să asigure reprezentativitatea, implicarea și dezvoltarea OSC-urilor locale.

VI. ANEXE

6.1 Anexa 1 - Bibliografia

LEGISLAȚIE:

Actele necesare pentru înregistrarea asociației obștești <http://asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/asociatiei-obstesti.pdf>

Anexa nr. 2 la Ordinul ASP 1/2017 Nomenclatorul serviciilor și tarifele acestora http://asp.gov.md/sites/default/files/pdf/acte-institutionale/Anexa_2_Lista_serviciilor_CIS_o8_o2_2019.pdf

Codul Civil al Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/md/325085/>

Codul Contravențional al Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/md/369412/>

Codul de procedură penală al Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/md/326970/>

Codul Fiscal Titlul V, http://lex.justice.md/UserFiles/File/2018/mo462-466md/TL.V._1163.doc

Codul Penal al Republicii Moldova, <http://lex.justice.md/md/331268/>

Constituția Republicii Moldova, http://lex.justice.md/document_rom.php?id=44B9F30E:7AC17731

Date statistice din Registrul de stat al unităților de drept după forma juridică de organizare <http://asp.gov.md/node/1658>

Durata și costul înregistrării de stat a organizației necomerciale, a sucursalei acesteia, precum și a modificărilor și completărilor în actele de constituire <http://asp.gov.md/node/3352>

Durata și costul înregistrării de stat a persoanei juridice, a filialei și reprezentanței acesteia <http://asp.gov.md/node/9>

HG cu privire la aprobarea Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020 734/2016 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=365368>

HG cu privire la aprobarea Programului pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici 406/2014 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=353338>

HG cu privire la crearea Consiliului Național pentru Participare 11/2010 <http://lex.justice.md/md/333477/>

HG cu privire la cuantumul minim garantat al salariului în sectorul real 65/2010 <http://lex.justice.md/md/333943/>

HG cu privire la mecanismul de consultare publică cu societatea civilă în procesul decizional 967/2016 <http://www.legis.md/cautare/rezultate/94483>

HG cu privire la modificarea anexei nr.1 la HG 11/2010, 233/2017 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=369912>

HG cu privire la modificarea unor hotărâri ale guvernului 915/2018 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=377412>

HG cu privire la modul de aplicare a facilităților fiscale și vamale aferente realizării proiectelor de asistență tehnică și investițională în derulare, care cad sub incidența tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte 246/2010, <http://www.legis.md/cautare/rezultate/110454>

HG despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de confirmare a donațiilor pentru scopuri filantropice și/sau de sponsorizare 489/1998 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=296381>

HG pentru aprobarea Strategiei dezvoltării societății civile în anii 2009–2011 267/2008 <http://lex.justice.md/md/330319/>

HG privind aprobarea Cerințelor față de asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal 1123/2010 <http://lex.justice.md/md/337094/>

HG privind aprobarea unor măsuri de susținere a activităților pentru tineret 1213/2010, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=337472>

Lege cu privire la actele normative 100/2017 <http://lex.justice.md/md/373698%20/>

Lege cu privire la egalitatea de șanse între femei și bărbați 5/2006, <http://lex.justice.md/md/315674/>

Lege cu privire la filantropie și sponsorizare 1420/2002 <http://www.legis.md/cautare/rezultate/108161>

Lege cu privire la fundații 581/1999, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311692>

Lege cu privire la libertatea de exprimare 64/2010 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=335145&lang=1;>

Lege cu privire la parteneriatul public–privat 179/2008, <http://lex.justice.md/md/328990/>

Lege cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului 308/2017, <http://www.legis.md/cautare/rezultate/110418>

Lege cu privire la serviciile sociale 123/2010, <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=335808>

Lege integrității 82/2017 <http://www.legis.md/cautare/rezultate/105688>

Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative 188/2016 <http://lex.justice.md/md/366646/>

Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative 31/2018, <http://www.legis.md/cautare/rezultate/105415>

Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative 154/2017 <http://lex.justice.md/>

[md/370943/](#)

Lege pentru modificarea și completarea unor acte legislative 223/2017 <http://lex.justice.md/md/372683%20/>

Lege presei 243/1994 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=311633>

Lege privind accesul la informație 982/2000, <http://www.legis.md/cautare/rezultate/108552>

Lege privind achizițiile publice 131/2015, <http://lex.justice.md/md/360122/>

Lege privind activitatea specială de investigații 59/2012 <http://lex.justice.md/md/343452/>

Lege privind avertizorii de integritate 122/2018 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376825>

Lege privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități 60/2012 <http://lex.justice.md/md/344149/>

Lege privind înregistrarea de stat a persoanelor juridice și a întreprinzătorilor individuali 220/2007 <http://lex.justice.md/md/326009/>

Lege privind întrunirile 26/2008, <http://lex.justice.md/md/327693/>

Lege privind modul de aplicare a forței fizice, a mijloacelor speciale și a armelor de foc 218/2012 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=345846&lang=1>

Lege privind protecția datelor cu caracter personal 133/2011 <http://www.legis.md/cautare/rezultate/110544>

Lege privind transparența în procesul decizional 239/2008 <http://www.legis.md/cautare/rezultate/106638>

Lege cu privire la asociațiile obștești 837/1996, <http://www.legis.md/cautare/rezultate/111775>

Lege privind aprobarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 51/2018 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=375430>

Lege privind protecția datelor cu caracter personal 133/2011 <http://lex.justice.md/viewdoc.php?action=view&view=doc&id=340495&lang=1>

Legea privind declararea voluntară și stimularea fiscală 180/2018 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=376854>

Legea voluntariatului 121/2010 <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=336054>

Lista actelor necesare pentru înregistrarea asociației obștești, <http://asp.gov.md/sites/default/files/documente-necesare/asociatiei-obstesti.pdf>

Ordinul ministrului tineretului și sportului cu privire la aprobarea Regulamentului-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de Granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor

165/2017, http://lex.justice.md/md/377185/?fbclid=IwAR3zSLx9v1ZRhTmL164GWcRzITENmbCHb_nsVcLx-EQE_b6zUf4PiIOpjpg

Planul de acțiuni pentru implementarea Strategiei de dezvoltare a societății civile pentru perioada 2018–2020 http://lex.justice.md/UserFiles/File/2018/mo157-166md/an.2_51.doc

Proiectul de lege cu privire la organizațiile necomerciale http://justice.gov.md/public/files/transparenta_in_procesul_decizional/coordonare/2017/iulie/11/2017_07_11_proiect_lege_ONG_final.pdf

<http://www.parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4154/language/ro-RO/Default.aspx>

Proiectul de lege privind declararea voluntară și stimularea fiscală 284/2018 <http://parlament.md/ProcesulLegislativ/Proiectedeactelegislative/tabid/61/LegislativId/4329/language/en-US/Default.aspx>

Registrul de stat al unităților de drept privind organizațiile necomerciale <http://date.gov.md/ckan/ro/dataset/18516-date-din-registrul-de-stat-al-unitatilor-de-drept-privind-organiza-tiile-necomerciale>

Regulament pentru Comisia de certificare a instituțiilor gazdă de voluntariat https://mecc.gov.md/sites/default/files/ordin_cu_privire_la_aprobarea_regulamentului_privind_organizarea_si_functionarea_comisiei_de_certificare.pdf

Regulament pentru implementarea legii voluntariatului https://mecc.gov.md/sites/default/files/hotarirea_guvernului_158_privind_implementarea_legii_voluntariatului.pdf

Regulamentul cu privire la modul de finanțare din bugetul de stat a proiectelor culturale desfășurate de asociațiile obștești, adoptat prin HG 834/2014 <http://lex.justice.md/md/355054/>

Regulamentul pentru desfășurarea programului național de granturi mici în domeniul îmbătrînirii active https://msmps.gov.md/sites/default/files/ordin_o.pdf

Regulamentul-cadru privind organizarea și desfășurarea Programului de granturi pentru organizațiile de tineret și a concursului național/local de proiecte pentru grupurile de inițiativă ale tinerilor http://lex.justice.md/md/377185/?fbclid=IwAR3zSLx9v1ZRhTmL164GWcRzITENmbCHb_nsVcLx-EQE_b6zUf4PiIOpjpg

Legea bugetului de stat

STUDII ȘI CERCETĂRI:

Accesul la informații în Moldova: drumul anevoios în căutarea dreptății prin judecăți și nu numai; CPR; 2018; <https://cpr.md/2018/07/03/accesul-la-informatii-in-moldova-drumul-anevoios-in-cautarea-dreptatii-prin-judecati-si-nu-numai/>

Analiza regimului fiscal al organizațiilor necomerciale; CRJM; 2016; <http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/03/Analiza-ONG-fiscal-2016-WEB-1.pdf>

AVIZUL CENTRULUI EUROPEAN PENTRU DREPT NECOMERCIAL PRIVIND PREVEDERI-

LE SPECIALE DIN PROIECTUL DE LEGE CU PRIVIRE LA ORGANIZAȚIILE NECOMERCIALE DIN REPUBLICA MOLDOVA; ECNL; 2017; http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/08/ECNL-Comments-on-MD-NCO-law-o8.2017_ROM-1.pdf

Barometrul Opiniei Publice, IPP, 2004-2019, http://ipp.md/wp-content/uploads/2019/02/Anexele-BOP_02.2019.pdf

Compendiu Statistic al Profilului Migrațional Extins al Republicii Moldova pentru anii 2014-2016; BMA; 2017; http://bma.gov.md/sites/default/files/media/cs_pme_2017.pdf

Cum facem procesul decizional în Parlamentul Republicii Moldova mai transparent?; CRJM; 2018; <http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/02/2018-Doc-PP-Proces-decizional-trasparent.pdf>

Cum statul îngrădește presei accesul la informația de interes public?; CPR; 2017; <https://cpr.md/2018/06/29/cum-statul-ingradește-presei-accesul-la-informatia-de-interes-public/>

DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGAREA LA DISCRIMINARE în spațiul public și mass-media din Republica Moldova; Promo-LEX; 2018; https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/11/A4_ura_web.pdf

Finanțarea directă a OSC de către stat în Republica Moldova; ECNL; 2018; <http://ivcmoldova.org/wp-content/uploads/2018/09/Finantarea-directa-a-OSC-in-RM.pdf>

Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova RETROSPECTIVA ANULUI 2017; Promo-LEX; 2018; https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/06/raport_finantarea_partidelor_2017_RO.pdf

Finanțarea partidelor politice în Republica Moldova Semestrul I; anul 2018; Promo-LEX; 2018; https://promolex.md/wp-content/uploads/2018/10/Raport_finantarea-partidelor_semestrul-I-2018.-RO.pdf

IDENTIFICAREA BARIERELOR ȘI LACUNELOR ÎN PROCESUL DE CONTRACTARE DE CĂTRE STAT A SERVICIILOR FURNIZATE DE OSC-uri Chișinău; CAJPD; 2018; http://cdpd.md/wp-content/uploads/2018/09/Ident_-barierelor-%C8%99i-lacunelor-%C3%AEn-proc_-contractare-de-c%C4%83tre-stat-a-serviciilor-furnizate-de-OSC-1.pdf

INDEXUL SUSTENABILITĂȚII ORGANIZAȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE 2017 – REPUBLICA MOLDOVA; CICO; FHi360; 2018; http://management.md/wp-content/uploads/2018/10/CSO-SI_Modolva_v2.pdf

Interceptarea convorbirilor telefonice în Republica Moldova, CRJM, 2017, <https://crjm.org/en/moldova-interceptarea-convorbirilor-telefonice/>

Judecătorii de instrucție la 15 ani de activitate – bilanțuri și perspective de viitor; CRJM; 2018; https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/04/Judec%C4%83torii-de-instruc%C5%A3ie_RO_web.pdf

Mecanisme fiscale de stimulare a filantropiei; Expert Grup; 2011; https://www.expert-grup.org/media/k2/attachments/Mecanisme_fiscale_de_stimulare_a_filantropiei.pdf

Moldova - Monitoring Right to Free Assembly 2017-2018; Promo-LEX; 2018; <http://ecnl.org/>

wp-content/uploads/2018/12/Moldova_Monitoring-assembly-report-2017-18.pdf

Nations in Transit Ratings and Averaged Scores, Freedom House; 2017; https://freedomhouse.org/sites/default/files/NIT2017_Moldova.pdf

Nations in Transit Ratings and Averaged Scores; Freedom House; 2018; http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/09/NIT2018_Moldova.pdf

Percepția avocaților cu privire la independența, eficiența și responsabilitatea justiției din Republica Moldova; CRJM; 2018; <https://crjm.org/wp-content/uploads/2019/02/2018-CRJM-Sondaj-Independenta-justitiei-EN.pdf>

PERCEPȚII ASUPRA DREPTURILOR OMULUI ÎN REPUBLICA MOLDOVA; UNDP; 2018; https://www.undp.org/content/dam/moldova/docs/Publications/Perceptii%20asupra%20Drepturilor%20Omului%20in%20RM_Romana.pdf

RADIOGRAFIA ATACURILOR ASUPRA ORGANIZAȚIILOR NEGUVERNAMENTALE DIN REPUBLICA MOLDOVA; CRJM; 2018; http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/02/2018-02-21_radiografia-atac-ONGs_fin.pdf

RADIOGRAFIA ATACURILOR ASUPRA ORGANIZAȚIILOR NEGUVERNAMENTALE DIN REPUBLICA MOLDOVA ÎN 2018; CRJM; 2019; http://crjm.org/wp-content/uploads/2019/03/2019-03-20-timeline-atacs-OSC_2018_final.pdf

Raport | Drepturile Omului în regiunea transnistreană a Republicii Moldova, Iulie – Decembrie 2018; Promo-LEX; 2019; https://promolex.md/wp-content/uploads/2019/03/Raport_NED_7_12_2018_OM.pdf

Raport de evaluare finală Implementarea Strategiei de Dezvoltare a Societății Civile 2012-2015; OCT Caraseni; 2016; <http://www.parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=wxleK5LYa3M%3D&tabid=106&language=ro-RO>

Raport final | Misiunea de Monitorizare a Întunirilor Publice, 1 august 2018 – 28 februarie 2019, Promo-LEX, 2019, https://promolex.md/wp-content/uploads/2019/04/Raport-Final_monitorizare-intruniri_Promo-LEX.pdf.pdf

Shrinking space for Civil Society in Moldova; CRJM; 2018; <https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/08/2018-Civil-Society-Macrinici.pdf>

Soluții pentru un cadru legal adecvat necesităților organizațiilor necomerciale; CRJM; 2016; http://crjm.org/wp-content/uploads/2016/03/CRJM_03.2016-DPP-ONG.pdf

STAREA GENERALĂ A ORGANIZAȚIILOR SOCIETĂȚII CIVILE DIN GĂGĂUZIA; Fundația Soros Moldova, IPP; 2017; <https://www.soros.md/files/publications/documents/Starea%20generală%20a%20ONG-urilor%20din%20UTAG.pdf>

STRENGTHENING THE MECHANISMS FOR FIGHTING DISCRIMINATION AND HATE SPEECH IN MOLDOVA; Fundația SOROS Moldova; CRJM; 2018; https://www.soros.md/files/publications/documents/Discrimination.%20Hriptievschi_2.pdf

The national anti-discrimination mechanism; hate crimes and hate speech in Moldova: challenges and opportunities; CRJM; 2017; <http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/02/2017->

[03-Equality-non-discrim-MDA.pdf](#)

Un an de la implementarea mecanismului 2%; CRJM; 2018; http://crjm.org/wp-content/uploads/2018/07/Raport_Un-an-de-la-implementarea-mecanismului-2_web.pdf

Un an pierdut: transparența; accesul la informații și datele cu caracter personal în sectorul justiției din Republica Moldova; CPR; 2018; <https://cpr.md/2018/07/03/un-an-pierdut-transparența-accesul-la-informații-si-datele-cu-caracter-personal-in-sectorul-justiției-din-republica-moldova/>

Doi ani de implementare a mecanismului 2% în Republica Moldova, CRJM, 2019, <https://crjm.org/bilantul-celui-de-al-doilea-an-de-implementare-a-mecanismului-2/>

ARTICOLE:

<http://amp.gov.md/portal/>

<http://antitrafic.gov.md/>

<http://esp.md/podrobnosti/2019/01/24/adminresurs-v-deystvii-kak-sotrudnikov-belckih-gospredpriyatiy-ispolzuyut-v>

http://imas.md/pic/archives/2/Prezentare%20%5bbsp%5d%20Iulie%202017_English.pdf

<http://media-azi.md/ro/stiri/demisia-corpore-echipei-Iotv-%C3%AEntre-cenzura-ce-ar-fi-fost-impus%C4%83-de-conducerea-postului-%C8%99i>

<http://moldovacurata.md/news/view/cum-sunt-protejati-avertizorii-de-integritate-de-institutiile-statului-discutii-organizate-de-api-si-moldova-curata>

<http://presedinte.md/rom/comunicate-de-presa/in-cadrul-vizitei-de-lucru-la-budapesta-igor-dodon-a-avut-o-intrevedere-cu-presedintele-ungariei-janos-ader>

<http://procuratura.md/md/news/1211/1/7393/>

<http://radioorhei.info/fotoreportaj-o-multime-de-la-partidul-sor-contra-cator-va-orheieni-din-partide>

<http://sic.md/cum-comunica-statul-despre-interceptările-telefonice/>

<http://statistica.gov.md/index.php?l=en>

http://statistica.gov.md/public/files/serii_de_timp/conturi_nationale/serii_anuale/Dinam_princ_indic_macro.xls

<http://www.api.md/news/view/ro-atentie-incercare-de-deturnare-a-campaniei-stop-fals-1693?v=1510761685>

<http://www.cnp.md/>

<http://www.consiliulong.md/>

<http://www.pas.md/en/PAS/News/Details/41>

<http://www.presedinte.md/eng/comunicate-de-presa/presedintele-nicolae-timofti-resp->

[inge-candidatura-domnului-vladimir-plahotniuc-la-functia-de-prim-ministru](#)

<http://www.rugby.md/cotruta-prima-conferinta-octombrie-2017.html>

<https://amnesty.md/en/media/procuratura-general-a-incearca-sa-intimideze-si-sa-descalifice-profesional-miscarea-amnesty-international-2/>

<https://controale.gov.md/institutii-implicate>

<https://cotidianul.md/2018/08/24/doc-politia-cu-ochii-pe-facebook-potentialii-protestatari-s-au-ales-cu-dosar-penal-inainte-de-manifestatie/>

<https://deschide.md/ro/stiri/politic/39733/EXCLUSIV--Raportul-integral-al-comisiei-%E2%80%9EOpen-Dialog%E2%80%9D-inclusiv-paginile-SECRETE.htm>

<https://e-licitatie.md/public/acquisition-view/2802>

<https://e-licitatie.md/public/acquisition-view/2802>

<https://en.odfoundation.eu/>

https://gdm.md/files/decizie_csj_marchel.pdf

<https://reportaje.moldova.org/cazul-open-dialog/>

<https://stopfals.md/ro/article/falsul-si-furtul-de-imagine-utilizate-in-scop-de-manipulare-180048>

<https://twitter.com/AndrianCandu/status/992133673880293376>

<https://www.csm.md/files/Hotaririle/2018/07/119-7.pdf>

<https://www.facebook.com/marina.tauber.3>

<https://www.facebook.com/occupyguguta/photos/a.1806985826033900/1968340576565090/?type=3&theater>

<https://www.facebook.com/occupyguguta/videos/514518365731405/?type=2&theater>

<https://www.facebook.com/occupyguguta/videos/721740188165366/>

<https://www.facebook.com/stefangrigorita/videos/2177395835604794/>

<https://www.facebook.com/ursu.anatol.1/videos/2182259078465279/>

<https://www.facebook.com/ursu.anatol.1/videos/2182276905130163/>

<https://www.privesc.eu/Arhiva/77141/Sedinta-comuna-pe-teme-de-actualitate-cu-participarea-conducerii-Procuraturii-Generale-si-reprezentantilor-Amnesty-International-in-Moldova>

<https://www.reportingproject.net/therussianlaundromat/russian-laundromat.php>

https://www.rise.md/articol/ministerul-interceptorilor/?fbclid=IwAR2YlhpYsdLBIZsrbH-ggiuFXmM6T7AiL5DZB82DAUvU9S2YX_s6oVfsx-hA

<https://www.rise.md/articol/operatiunea-ruseasca-the-laundromat/>

<https://www.rise.md/articol/procesul-cu-presedintele/>

<https://www.rise.md/english/the-russian-laundromat/>

<https://www.upr-info.org/en/review/Moldova-%28Republic-of%29>

<https://www.youtube.com/watch?v=3spjEkGIU9Y>

<https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/gheorghe-petic-condamnat-de-prima-instata-la-3-ani-si-sase-luni-de-inchisoare>

<https://www.zdg.md/stiri/stiri-justitie/sergiu-cebotari-a-parasit-r-moldova-inainte-de-pro-nuntarea-sentintei>

<https://www.zdg.md/stiri/stiri-politice/jurnalitul-constantin-grigorita-reclama-ca-i-s-a-interzis-din-nou-accesul-la-un-eveniment-al-presedintiei-2>

RAPOARTE, INDICI ȘI DECLARAȚII:

APEL PUBLIC privind organizarea consultărilor și dezbaterilor publice privind proiectul Codului de reguli și proceduri parlamentare, CRJM, 2018 https://crjm.org/wp-content/uploads/2018/11/2018-11-26-apel-Cod-parlament_final.pdf

Comisia de Certificare (a statutului de utilitate publică) <http://www.justice.gov.md/map.php?l=ro&idc=676>

DECLARATION : The parliamentary majority is amending the electoral system by breaching the legislation and common sense, undermining the principles of democracy, CRJM, 05.mai.17, http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/05/2017-05-05-Declar-CSOs-change-elect-syst_en.pdf

Declaration on worsening environment for civil society organizations and mass-media in the Republic of Moldova , CRJM, 03.mar.17, http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/03/Declaratie-SocCi-Media-RM_03-03-2017-final_eng.pdf

Declarație cu privire la deteriorarea mediului de activitate al organizațiilor societății civile și mass-mediei în Republica Moldova, CRJM, 2017, http://crjm.org/wp-content/uploads/2017/03/Declaratie-SocCi-Media-RM_03-03-2017-final_eng.pdf

Declaration The attempt to limit foreign funding of NGOs endangers the functioning of democracy in Moldova and cannot, under any circumstances, be accepted 11 July 2017 <https://promolex.md/9842-tentativa-de-a-limita-finantarea-din-exterior-a-ong-urilor-pune-in-pericol-functionarea-democratiei-in-republica-moldova-si-nu-poate-fi-acceptata-sub-nicio-forma/?lang=en>

Declarație Tentativa de a limita finanțarea din exterior a ONG-urilor pune în pericol funcționarea democrației în Republica Moldova și nu poate fi acceptată sub nicio formă, OSC, 2017 <https://promolex.md/9842-tentativa-de-a-limita-finantarea-din-exterior-a-ong-urilor-pune-in-pericol-functionarea-democratiei-in-republica-moldova-si-nu-poate-fi-acceptata-sub-nicio-forma/?lang=en>

Iluzia Puterii, OccupyGuguță, 2018 <https://occupyguguta.wordpress.com/2018/10/31/iluzia->

puterii/

Indicele de percepție a corupției elaborat de Transparency International <https://www.transparency.org/cpi2018>

Indicele Libertății Presei, Reporterii Fără Frontiere <https://rsf.org/en>

Lista actualizată a organizațiilor necomerciale care au obținut statut de utilitate publică, 2019, http://www.justice.gov.md/public/files/dir_prof_si_serv_jurid/LISTA.pdf

Lista instituțiilor medico-sanitare contractate în anul 2017, [http://cnam.md/httpdocs/editorDir/file/Institu%C5%A3iile%20medico-sanitare%20contractate%20de%20CNAM%20%C3%AE%20anul%202017\(1\).xls](http://cnam.md/httpdocs/editorDir/file/Institu%C5%A3iile%20medico-sanitare%20contractate%20de%20CNAM%20%C3%AE%20anul%202017(1).xls)

Lista instituțiilor medico-sanitare încadrate în sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală pentru anul 2018, <http://cnam.md/httpdocs/editorDir/file/doc/2018/Lista%20institu%C5%A3iilor%20medico-sanitare%20contractate%20de%20CNAM%20%C3%AE%20anul%202018.pdf>

Memoriu privind libertatea presei în Republica Moldova (3 mai 2018 – 3 mai 2019); API; 2019; http://api.md/upload/PDF/Memoriu_ZLP_final.pdf

ORDIN Cu privire la contractarea instituțiilor medico-sanitare în cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală 159-A/2008, CNAM, http://www.cnam.md/editorDir/file/Ordin_Contractare_2009.pdf

Raport de activitate al SFS, Serviciul Fiscal de Stat, 2019, http://www.fisc.md/raport_activitate_SFS.aspx?file=11802

Registrul de stat al unităților de drept privind organizațiile necomerciale <http://date.gov.md/ckan/ro/dataset/18516-date-din-registrul-de-stat-al-unitatilor-de-drept-privind-organiza-tiile-necomerciale>

Rezoluția Parlamentului European din 14 noiembrie 2018 privind implementarea Acordului de asociere UE cu Republica Moldova http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2018-0458_EN.html

Serviciul Fiscal de Stat: Realizări și perspective, 2019, http://www.fisc.md/raport_activitate_SFS.aspx?file=11984

Statistica persoanelor juridice și al întreprinzătorilor individuali <http://cis.gov.md/statistica>

LISTA INTERVIURILOR

Alexandrina Culcițchi (Șefa Departamentului înregistrare și licențiere a unităților de drept al Agenției Servicii Publice)

Anghelina Gaidarji (Asociația TARSMI, Taraclia)

Ana Bezărău (Coordonator de voluntari ARTICO / Membru al comisiei de certificare a instituțiilor gazdă de voluntari)

Cristina Malic (Secretar al Federației de lupte din Republica Moldova)

Emilia Cebotari (Şefa Direcţiei Secretariate Permanente a Cancelariei de Stat)

Galina Climov (Alianţa Organizaţiilor pentru Persoane cu Dizabilităţi din Republica Moldova)

Ilie Chirtoacă (Centrul de Resurse Juridice din Moldova / Consiliul ONG)

Mihail Sircheli (Pilgrim-Demo)

Ala Revenco (Asociaţia Părinţi Solidari)

Natalia Camburian (Fundaţia Soros Moldova)

Olesea Stamate (Asociaţia pentru guvernare Eficientă şi Responsabilă)

Petru Macovei (Asociaţia Presei Independente)

Sorina Bodiu, Iurie Zotea (Asociaţia Promo-LEX)

Ştefan Oprea (Asociaţia Nevăzătorilor Moldova)

Stela Bivol, Ghenadie Țurcanu (Centrul pentru Politici şi Analize în Sănătate)

Tudor Lazăr (Centrul de Instruire şi Consultanţă Organizaţională)

Veronica Teleucă (Coaliţia Viaţa fără Violenţă)

Victor Munteanu (Fundaţia Soros Moldova)

Vlada Ciobanu (Grupul Civic OccupyGuguţă)

6.2 Anexa 2 - Rezultatele chestionarelor

Chestionarele au fost completate on-line în perioada martie-mai 2019. Invitațiile de completare a chestionarului au fost distribuite prin surse deschise și a fost disponibil pentru orice OSC interesată.

Numărul respondenților: 61 de reprezentanți ai OSC-urilor din Republica Moldova, cu excepția regiunii Transnistrene

Profilul organizațiilor respondente:

LOCALIZAREA SEDIULUI CENTRAL AL ORGANIZAȚIEI:

Nord	20%
Centru	18%
Sud	8%
Chișinău	48%
UTAG	5%

ANUL ÎNFIINȚĂRII:

2000 sau mai devreme	29,5%
2001-2005	31,1%
2006-2010	18%
2011-2015	11,5%
2016-2018	9,8%

STATUTUL JURIDIC AL ORGANIZAȚIILOR:

Asociație Obștească	77,6%
Asociație patronală	0,0%
Fundație	5,2%
Instituție privată	12,1%
Uniune de persoane juridice	1,7%
Neînregistrată	1,7%
Altă organizație necomercială	1,7%

BUGETUL ANUAL AL ORGANIZAȚIEI

Fără venit	23,3%
Mai puțin de 5 000 EUR	13,3%
5 001 - 10 000 EUR	5,0%
10 001 - 50 000 EUR	11,7%
50 001 - 100 000 EUR	21,7%
100 001 - 500 000 EUR	18,3%
500 001 - 1 000 000 EUR	3,3%
Peste 1 000 000 EUR	3,3%

NUMĂRUL DE ANGAJAȚI / PERSONAL:

Nu avem angajați plătiți	21,7%
Mai puțin de 5	33,3%
Între 6 și 10	20,0%
Între 11 și 20	18,3%
între 21 și 50	6,7%
Mai mult de 50	0,0%

NUMĂRUL DE VOLUNTARI ACTIVI

Nu avem voluntari	14,8%
Mai puțin de 5	26,2%
Între 6 și 10	23,0%
Între 11 și 20	18,0%
între 21 și 50	6,6%
Între 51 și 100	4,9%
Mai mult de 100	6,6%

1. În opinia dvs., cât de ușoară este activitatea unei organizații în Republica Moldova?

Foarte ușoară	Mai degrabă ușoară	Nici ușoară, nici dificilă	Mai degrabă dificilă	Foarte dificilă
0,0%	1,6%	32,8%	54,1%	11,5%

2. Organizația dvs. a fost înființată în ultimii doi ani?

Da	Nu
88,5%	11,5%

3. Răspundeți doar dacă ați răspuns „Da” la întrebarea 2. Cum ați descrie procesul de înregistrare conform următoarelor criterii? (DIFICULTATE)

Foarte ușor	Mai degrabă ușor	Nici ușor, nici dificil	Mai degrabă dificil	Foarte dificil
5,3%	26,3%	36,8%	26,3%	5,3%

4. Răspundeți doar dacă ați răspuns „Da” la întrebarea 2. Cum ați descrie procesul de înregistrare conform următoarelor criterii? (COST)

Foarte ieftin	Destul de ieftin	Nici ieftin, nici scump	Destul de scump	Foarte scump
11,1%	33,3%	44,4%	11,1%	0,0%

5. Răspundeți doar dacă ați răspuns „Da” la întrebarea 2. Cum ați descrie procesul de înregistrare conform următoarelor criterii? (TIMP)

Foarte rapid	Destul de rapid	Nici rapid, dar nici lent	Destul de lent	Foarte lent
5,9%	11,8%	52,9%	29,4%	0,0%

7. V-ați confruntat cu obstacole practice impuse de stat în funcționarea organizației dvs.?

Da	Nu
27,1%	72,9%

8. În ultimii doi ani, ați prezentat autorităților de resort vreo schimbare în statutul dvs., înlocuirea membrilor consiliului etc.?

Da	Nu
41,7%	58,3%

9. Răspundeți doar dacă ați răspuns „Da” la întrebarea 8. Cum ați descrie procesul de interacțiune cu autoritățile responsabile de înregistrarea modificărilor, conform următoarelor criterii? (DIFICULTATE)

Foarte ușor	Mai degrabă ușor	Nici ușor, nici dificil	Mai degrabă dificil	Foarte dificil
7,1%	21,4%	42,9%	21,4%	7,1%

10. Răspundeți doar dacă ați răspuns „Da” la întrebarea 8. Cum ați descrie procesul de interacțiune cu autoritățile responsabile de înregistrarea modificărilor, conform următoarelor criterii? (COST)

Foarte ieftin	Mai degrabă ieftin	Nici ieftin, nici scump	Mai degrabă scump	Foarte scump
24,0%	16,0%	52,0%	8,0%	0,0%

11. Răspundeți doar dacă ați răspuns „Da” la întrebarea 8. Cum ați descrie procesul de interacțiune cu autoritățile responsabile de înregistrarea modificărilor, conform următoarelor criterii? (TIMP)

Foarte repede	Mai degrabă repede	Nici repede, nici lent	Mai degrabă lent	Foarte lent
11,5%	15,4%	38,5%	26,9%	7,7%

13. Cum ați descrie în general cerințele de raportare către instituțiile de stat conform următoarelor criterii? (DIFICULTATE)

Foarte simple	Destul de simple	Nici simple, nici dificile	Destul de dificile	Foarte dificile
1,7%	10,3%	65,5%	19,0%	3,4%

14. Cum ați descrie în general cerințele de raportare către instituțiile de stat conform următoarelor criterii? (PROPORȚIONALITATE)

Absolut proporțional / adecvat	Destul de proporțional / adecvat	Nici proporțional, nici complicat	Destul de disproporțional / apăsător	Foarte disproporțional / foarte apăsător
1,7%	27,1%	44,1%	25,4%	1,7%

15. În experiența dumneavoastră, autoritățile publice aplică tratament preferențial agenților economici?

Da	Nu	Nu știu
19,7%	21,3%	59,0%

16. În experiența dumneavoastră, autoritățile publice aplică tratament preferențial față de anumite organizații în comparație cu altele (de exemplu cele care sînt critice)?

Da	Nu	Nu știu
41,0%	18,0%	41,0%

17. Ce resurse de finanțare ați valorificat cel puțin o dată în ultimii doi ani? (vă rugăm să selectați):

Cotizații	29,5%
Granturi / sprijin donator de la surse non statale locale?	52,5%
Susținere din partea statului?	19,7%
Mecanismul de desemnare procentuală 2%?	41,0%
Donații / Granturi / Alt sprijin din surse străine sau internaționale?	75,4%
Suport din partea agenților economici?	19,7%
Activități economice?	21,3%
Donații individuale: în formă tradițională?	36,1%
Donații individuale: crowdfunding?	9,8%
Donații individuale: donații prin SMS?	1,6%
Donații individuale: donații online?	9,8%
Altele (specificați)	6,6%

18. În ultimii doi ani, ați întâmpinat vreun obstacol din partea statului în primirea și utilizarea finanțării sau a sprijinului în natură privind următoarele (vă rugăm să selectați toate variantele aplicabile în cazul dvs.):

Cotizații	0,0%
Granturi / sprijin donator de la surse non statale locale?	4,9%
Susținere din partea statului?	11,5%
Mecanismul de desemnare procentuală 2%?	11,5%
Donații / Granturi / Alt sprijin din surse străine sau internaționale?	11,5%
Suport din partea agenților economici?	4,9%
Activități economice?	3,3%
Donații individuale: în formă tradițională?	6,6%
Donații individuale: crowdfunding?	0,0%
Donații individuale: donații prin SMS?	1,6%
Donații individuale: donații online?	1,6%
Altele (specificați)	1,6%

19. Este ușor să organizați și să participați la o întrunire pașnică* în Republica Moldova?

* Prezența intenționată și temporară a unui număr de persoane într-un spațiu public, în afara unei clădiri sau structuri, pentru exprimarea unui scop comun (Mitinguri, manifestații, proteste sau pichetări).

Organizarea și participarea este ușoară	Organizarea este mai dificilă, dar participarea este ușoară (comentați mai jos)	Organizarea este ușoară, dar participarea este dificilă (comentați mai jos)	Atât organizarea cât și participarea sînt dificile (comentați mai jos)	Nu știu	Altă opinie (Specificați)
15,0%	11,7%	11,7%	26,7%	35,0%	0,0%

20. Vă rugăm să selectați toate situațiile cu care v-ați confruntat în experiența dvs. de organizare și / sau participare la o întrunire pașnică:

Refuzul arbitrar al autorităților de a permite desfășurarea unei întruniri	11,7%
Dispersarea unei întruniri pașnice	13,3%
Persoane, grupuri de persoane sau organizații forțate să participe, sau împiedicate să participe	20,0%
Persoanele fizice au fost reținute sau intimidare preliminar	10,0%
Persoanele fizice sau juridice au fost urmărite penal sau sancționate	10,0%
Accesul la rețelele de socializare a fost limitat ca mijloc de a restricționa întrunirea pașnică	3,3%
Au fost impuse plăți nejustificate pentru serviciile pe care autoritățile statului sînt obligate să le furnizeze	6,7%
Întrunirea nu a fost protejată de acțiunile contra-manifestațiilor sau ale instigatorilor / provocatorilor	15,0%
Participanții au fost împiedicați să se întrunească spontan	10,0%
Nu ne-am confruntat cu nici una din situațiile de mai sus în calitate de organizatori sau participanți	51,7%

21. Ați participat la procese decizionale * la nivel NAȚIONAL în ultimii doi ani?

* Elaborarea, adoptarea sau reformularea unui document de politici, a unei strategii, a unei legi sau a unui regulament sau a oricărui proces în care se ia o decizie care afectează publicul sau un segment al acestuia de către o autoritate publică investită cu puterea de a face (Ghidul Consiliului Europei privind participarea civilă la luarea deciziilor politice)

Da	Nu
68,3%	31,7%

22. Ați participat la procese decizionale * la nivel LOCAL în ultimii doi ani?

* *Elaborarea, adoptarea sau reformularea unui document de politici, a unei strategii, a unei legi sau a unui regulament sau a oricărui proces în care se ia o decizie care afectează publicul sau un segment al acestuia de către o autoritate publică investită cu puterea de a face (Ghidul Consiliului Europei privind participarea civilă la luarea deciziilor politice)*

Da	Nu
58,6%	41,4%

23. Dacă ați participat la procesul decizional (NAȚIONAL sau LOCAL) cum ați descrie procesul?

Procesul a fost ușor	A fost oarecum dificil sau complicat	A fost foarte dificil și complicat (oferiți un exemplu mai jos)	Nu este aplicabil în cazul nostru	Altă opinie (Specificați)
13%	65%	9%	13%	0%

24. Dacă ați participat la vreun proces de luare a deciziilor, judecând din experiența dvs. generală, ați spune că informațiile privind proiectele și termenele de participare la procesul de luare a deciziilor:

	Da	Nu
Au fost ușor accesibile?	34,0%	66,0%
Au fost disponibile din primele etape?	31,1%	68,9%
Au fost disponibile din timp pentru a permite suficient timp pentru a contribui la proces?	23,1%	76,9%
Autoritățile publice au oferit feedback la propunerile organizației?	36,6%	63,4%
Contribuția dvs. a fost reflectată în documentele finale de politici?	53,5%	46,5%

25. Dacă nu ați participat la vreun proces decizional la nivel național sau local, care a fost motivul pentru care nu ați participat?

Nu ne-a interesat	Ni s-a refuzat accesul la participare	Nu este aplicabil în cazul nostru
8,1%	10,8%	81,1%

26. Ați solicitat informații din partea autorităților de stat în ultimii doi ani?

Da	Nu
80,3%	19,7%

27. Răspunsurile primite la cererile de informații v-au furnizat informațiile solicitate?

Da	Nu	Nu știu	Parțial	Nu este aplicabil	Uneori da, uneori nu
30,6%	6,1%	0,0%	51,0%	12,2%	12,2%

28. Ați participat la lucrările unui organism consultativ pe probleme de interes pentru organizația dvs. în ultimii doi ani?

Da	Nu
55,0%	45,0%

29. Care a fost motivul pentru care nu ați participat la lucrările unui organism consultativ?

Nu ne-a interesat	Nu știam despre această posibilitate	Nu am fost niciodată invitați	Ni s-a refuzat accesul (comentați mai jos)	Altele (specificați mai jos)	Nu este aplicabil în cazul nostru
2,6%	15,8%	36,8%	0,0%	0,0%	44,7%

30. Vă rugăm să evaluați activitatea organului consultativ:

	Da	Nu	Nu știu
A fost stabilit într-un mod transparent	48,9%	14,9%	36,2%
Toate organizațiile vizate au șansa de a participa	50,0%	20,8%	29,2%
Deciziile organismului consultativ sunt luate în considerare la elaborarea politicilor publice	45,5%	20,5%	34,1%
Nu știu / Nu pot evalua	0,0%	0,0%	0,0%

31. Credeți că organizațiile societății civile își pot exprima liber opinia, indiferent dacă este critică față de guvernare?

Da	Nu
65,6%	34,4%

32. Ați exprimat în ultimii doi ani opinii critice față de activitatea administrației publice (naționale sau locale)

Da	Nu
75,4%	24,6%

33. A fost presată organizația dvs. sau dvs. personal pentru că v-ați exprimat opinia în ultimii doi ani?

Da	Nu
43,5%	56,5%

34. Cunoașteți cazuri de hărțuire sau atacuri asupra organizațiilor societății civile sau membrilor acestora?

Da	Nu
43,9%	56,1%

35. În cazurile de hărțuire sau atacuri împotriva organizațiilor societății civile, statul a luat măsuri pentru a le proteja?

Da	Nu	Nu știu
0,0%	40,7%	59,3%

36. Organizația dvs. a suferit în ultimii doi ani orice formă de presiune sau intervenție ilegală în problemele interne din partea statului? (vă rugăm să selectați toate situațiile aplicabile):

Inspecție / control / verificări neautorizate	4,9%
Discurs de ură / stigmatizare	16,4%
Acuzații nejustificate de legături cu extremismul, corupție sau spălarea banilor	9,8%
Sancțiuni ilegale	1,6%
Perturbarea capacității organizației de a trimite / primi bani	0,0%
Nu au fost nici un fel de presiuni sau interferențe ilegale	67,2%

38. Ați aplicat pentru finanțare din bugetul public (de stat) în ultimii doi ani?

Da	Nu
31,1%	68,9%

39. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 38. Cum ați descrie procedura de solicitare a finanțării de la stat, conform următoarelor criterii? (DIFICULTATE)

Foarte ușor	Destul de ușor	Nici ușor, nici dificil	Destul de dificil	Foarte dificil
0,0%	0,0%	68,4%	26,3%	5,3%

40. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 38. Cum ați descrie procedura de solicitare a finanțării de la stat, conform următoarelor criterii? (TRANSPARENȚĂ)

Foarte transparent	Destul de transparent	Nici transparent, nici ne-transparent	Destul de ne-transparent	Foarte netransparent
7,7%	30,8%	23,1%	30,8%	7,7%

41. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 38. Cum ați descrie procedura de solicitare a finanțării de la stat, conform următoarelor criterii? (CLARITATE)

Foarte clar	Destul de clar	Nici clar, nici neclar	Destul de neclar	Foarte neclar
0,0%	30,0%	20,0%	50,0%	0,0%

42. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 38. Au fost publicate în timp util rezultatele cererilor de finanțare?

Da	Nu
57,1%	42,9%

43. Ați solicitat asistență de stat în natură în ultimii doi ani?

Da	Nu
6,0%	94,0%

44. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 43. Cum ați descrie procedura de solicitare a ajutorului în natură de la stat, conform următoarelor criterii? (DIFICULTATE)

Foarte ușor	Destul de ușor	Nici ușor, nici dificil	Destul de dificil	Foarte dificil
0,0%	16,7%	41,7%	16,7%	25,0%

45. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 43. Cum ați descrie procedura de solicitare a ajutorului în natură de la stat, conform următoarelor criterii? (TRANSPARENȚĂ)

Foarte transparent	Destul de transparent	Nici transparent, nici ne-transparent	Destul de ne-transparent	Foarte netransparent
0,0%	11,1%	22,2%	22,2%	44,4%

46. Răspundeți doar dacă ați răspuns "Da" la întrebarea 43. Cum ați descrie procedura de solicitare a ajutorului în natură de la stat, conform următoarelor criterii? (CLARITATE)

Foarte clar	Destul de clar	Nici clar, nici neclar	Destul de neclar	Foarte neclar
0,0%	0,0%	28,6%	0,0%	71,4%

47. Vă rugăm să ne comunicați opinia dvs. cu privire la sistemul de beneficii fiscale din Republica Moldova (selectați toate situațiile aplicabile)

	Da	Nu	Nu știu	Fără răspuns
Beneficiile fiscale sînt suficiente pentru organizația dvs.	21,3%	49,2%	19,7%	9,8%

Beneficiile fiscale sînt suficiente pentru donatorii dvs.	14,8%	27,9%	36,1%	21,3%
Procedura de utilizare a avantajelor fiscale este simplă	9,8%	55,7%	19,7%	14,8%
Organizațiile cunosc beneficiile fiscale existente	27,9%	27,9%	24,6%	19,7%

48. V-ați confruntat cu obstacole la implicarea voluntarilor?

Da	Nu
29,3%	70,7%

